

FÖLDGÖMB

A MEGISMERÉS KALANDJA

WWW.AFOLDGOMB.HU

ALAPÍTVÁ: 1929

940 FT | 3 € | 14 LEJ

2017. AUGUSZTUS

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

INDIA 70

A FÜGGETLENSÉG NAPJA

MEGOSZTOTT VÁROS(KÉP)?

MOSTAR

MUSTANG, A MENNYEI KIRÁLYSÁG

HIMALÁJA

OLD SHATTERHAND MAGYAR HANGJA

XÁNTUS JÁNOS

MLABRIK, A SÁRGA LEVELEK SZELLEMEI

THAIFÖLD

KÉTNYELVŰ FÖLDNYELV

HEL-FÉLSZIGET

DOLOMITOK

2017. július 16.

 EUPOLISZ

www.eupolisz.hu

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

8200 Veszprém, Szeglethy u. 1. | +36/88/871728

Hatósági engedélyszám: U-000463

INDIÁNOK, INDIA

DR. NAGY BALÁZS, FŐSZERKESZTŐ

Igazi nemzetközi ügymenet: amerikai célterület, német szerző, magyar adatközlő, szerb színész, horvát tájak. A 19. századi vadnyugat, Karl May, Xántus János, Gojko Mitić, Horvát-magaskarszt.

A Dinaridák horvátországi részein forgatott, NDK-gyártású „vörös westernek”, melyekben szerb színész játszotta a főhőst, Winnetou-t, a szerző pedig a vadnyugatot sosem látott, ám igen jelentős képzelőerejű Karl May, aki azonban az ott igencsak bennfentes Xántus Jánostól kapta első kézből az információkat. Akinek alakja a fehér szakember Old Shatterhandként is megjelenhe-

tett a Közép- és Kelet-Európában alapvetésnek számító művekben – a kalandregények bő 120 évvel ezelőtti születésekor pedig épp a Magyar Földrajzi Társaság egyik vezetője volt...

Xántus a 30-as éveiben végezte vadnyugati feltáró munkáját, Karl May 50 évesen kezdte írni indiánregényeit, Gojko Mitić pedig idén nyáron volt 77 éves. Winnetou kalandjai (és a körülmények) persze fantáziaszülemények, a vadnyugat világa pedig rég letűnt. India viszont augusztus 15-én ünnepli függetlenségének 70. évfordulóját – és kérdés, vajon milyen változást hoztak a modern évtizedek?...

FORRÁS: DUNAISZIGETEK.BLOGSPOT.HU

INDIA-KUTATÓ INDIÁN

A FÖLDGÖMB 80 ÉVVEL EZELEŐTTI FŐSZERKESZTŐJE, BAKTAY ERVIN VOLT A MAGYAR INDIÁN-MOZGALOM EGYIK ALAPÍTÓJA. TÁBORAIK A DUNAKANYARBAN, A SZENTENDREI-SZIGET MELLETTI ZÁTONYSZIGETEKEN MŰKÖDTEK

FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS
SZERKESZTŐ MUNKATÁRSÁK:
BARABÁS AMBRUS, BEREZCKI MAJJA, HEILING ZSOLT
HONLAP, RÁDIÓ, KÖZÖSSÉGI MÉDIA:
NAGY ÉVA, JOHANNA
ÁLLANDÓ SZERZŐK:

FRANCISCS LÁSZLÓ, DR. JAKAB GUSZTÁV,
DR. KARÁCSONYI DÁVID, KERÉKES ISTVÁN,
LADÁNYI TAMÁS, RÁZSI ANDRÁS, SÁNTA GÁBOR,
SZIRMAI GÁBOR, DR. TAMÁSKA MÁTÉ,
DR. TELBISZ TAMÁS
TÉRKÉPEK: DR. NEMERKÉNYI ZSOMBOR

TERVEZŐ ÉS KÉPSZERKESZTŐ: HEILING ZSOLT
MŰVÉSZETI FELELŐS: KÁLLÓ PÉTER
OLVASÓSZERKESZTŐ: MÁRTON BÉLA

NYOMÁS: PETHŐ NYOMDA KFT.

KIADÓ: HEILING MÉDIA KIADÓ KFT.
1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.
TEL.: (1) 231-4040. FAX: (1) 231-4045
E-MAIL: SZERKESZTOSEG@AFOLDGOMB.HU
A KIADÁSÉRT FELEL: HEILING ZSOLT

ÉRTÉKESÍTÉSI ÉS MARKETINGIGAZGATÓ:
SEKOULOPOULU MÁRTA. TEL.: (30) 650-6801
E-MAIL: MARTI@HEILING-MEDIA.HU

MEGJELENIK: MINDEN HÓNAP ELSŐ HETÉBEN, ÉVENTE
10 ALKALOMMAL (KÉT ÖSSZEVONT LAPSZÁMMAL).
TERJESZTI A LAPKER RT. ÉS ALTERNATÍV TERJESZTŐK
ELŐFIZETÉS 1 ÉVRE: 7500 FT
ELŐFIZETHETŐ A KIADÓBAN ZIMAY VIKTÓRIÁNÁL
TEL.: (1) 231-4040

E-MAIL: ELOFIZETES@AFOLDGOMB.HU
VAGY WEBÁRUHÁZUNKBAN: EBOLT.AFOLDGOMB.HU
RÉGEBBI LAPSZÁMAINK MEGVÁSÁROLHATÓK A KIADÓBAN,
VAGY AZ EBOLT.AFOLDGOMB.HU WEBÁRUHÁZBAN

MINDEN JOG FENNTARTVA! A MAGAZINBAN MEGJELENT KÉPEKET, ABRÁKÁT ÉS
SZÖVEGEKET A KIADÓ ENGEDÉLYE NÉLKÜL TILOS KÖZZÉTENNI, REPRODUKÁLNI,
SZÁMITÁSTECHNIKAI RENDSZERBEN TÁROLNI ÉS TOVÁBBADNI! MEG NEM
RENDELTE FENYKÉPEKET ÉS KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK. MEG ÉS NEM KÜLDÜNK
VISSZA. A LAPBAN MEGJELENT HÍRDETESEK TARTALMAÉRT A KIADÓ
NEM VÁLLAL FELELŐSÉGET.

HU ISSN 1215-8690

PULITZER-EMLEKDJ (2008)

GÁRDI BALÁZS SZERZŐNK, LAPUNKBAN
MEGJELENT ANYAGAI ELISMERÉSEKÉNT

SZOCIográfIA-KÜLÖNDJ (2012)

TÁRSADALMI TÉMÁJÚ RIPORTJAINK,
KÉPSOROZATAINK ELISMERÉSEKÉNT

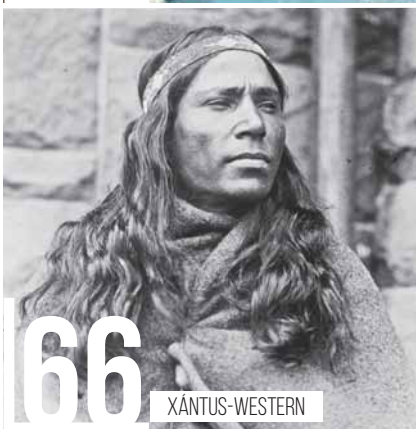
26 INDIA 70

38 A FELSZABDALT MOSTAR

52 MUSTANG – LO ELVESZETT MENNYEI KIRÁLYSÁGA

66 XÁNTUS-WESTERN

74 MLABRIK

PILLANTÁS AZ ÉGRE

FRANCISCS LÁSZLÓ: **A SAS-KÖD – A TEREMTÉS OSZLOPAI, AVAGY GLOBULÁK IZGALMAS PERSPEKTÍVÁBÓL?** ▶

4

FLÓRA ÉS FAUNA

JAKAB GUSZTÁV: **SZALAGOS MÉHÉSZBOGÁR** ▶

8

FÖLD ÉS ÉG

LADÁNYI TAMÁS: **PÁRIZS FELETT AZ ÉG** ▶

10

ÚTI TIPP

PROHÁSZKA ZOLTÁN: **HEL-FÉLSZIGET – A KÉTNYELVŰ FÖLDNYELV** ▶

12

LÉGTÉR

RÁZSI ANDRÁS: **AUGUSZTUS 20. A NYÁR VÉGE(?)** ▶

16

VAN KÉPÜNK!

KERÉKES ISTVÁN: **AZ ÁSÍTÓ** ▶

18

ÚTI TIPP

KLICASZ SZPIROSZ: **METEORA** ▶

20

TÉR-FIGYELŐ

TÓTH ÁGNES: **MA MINDEN HARMADIK FOGLALKOZTATOTT INGÁZÓ** ▶

24

CMLAPKÉP: ISTOCKPHOTO

LÁZÁR ÁDÁM: **INDIA 70**

26

Nekem 20: két évtizede jártam először Indiában, munkatársaim már többször, de nekem rengeteg olvasmány, film, álom valóra válása, amikor végre kilépek a repülőtérről. A páras, fojtó meleg, a zaj, a tömeg, a tülekedés ráébreszt: Indiában vagyok!

BOTTLIK ZSOLT: **MEGOSZTOTT VÁROSKÉP)? – A FELSZABDALT MOSTAR** ▶

38

A hercegovinai Mostarról sokféle képzetársításunk lehet: a balkáni kisváros képe, amely a 19–20. század fordulóján Csontváryt is megihlette, vagy ahol a közép-európai szemnek szokatlan kulturális sokszínűség fogadja a mai napig a modern kor utazóit...

MARKÓ ROLAND: **MUSTANG – LO ELVESZETT MENNYEI KIRÁLYSÁGA** ▶

52

„Egy álmodt, melyet már ezrek megálmodtak előttem. Egy elveszett horizontról álmodtam. Éreztem, hogy valahol létezik egy utolsó földdarab, mely még érintetlen és kortalan, melyet a világ még nem fedezett fel.” (Michel Peissel)

SOMFAI KARA DÁVID: **XÁNTUS-WESTERN – OLD SHATTERHAND MAGYAR HANGJA** ▶

66

A többnyire zoológus-etnológus kutatóként ismert Xántus János a prérin szerzett élményeiről részletesen beszámolt családjának írt leveleiben. De nemcsak a családjával, hanem magával Karl May-jel is aktívan levelezett, aki később róla mintázta Winnetou német barátja, Old Shatterhand alakját

HOLZINGER GÉZA: **MLABRIK – A SÁRGA LEVELEK SZELLEMEI** ▶

74

Egykor az erdő gyermekeként születtek, éltek és távoztak a másvilágra. Zárt világukban legfeljebb vadállatokkal kellett farkasszemet nézniük. Később akaratlanul is turisták kamerába kellett bámulniuk, ma meg már csak a bizonytalan jövőt fürkészi tekintetük. A Thaiföld északi vidékein élő mlabrik metamorfózis a békésen, ám megállíthatatlanul zajlik a szemünk előtt

A SAS-KÖD

A TEREMTÉS OSZLOPAI, AVAGY GLOBULÁK IZGALMAS PERSPEKTÍVÁBÓL?

SZÖVEG: FRANCICS LÁSZLÓ

Kozmikus cseppkőbarlang, vagy világító üreg? Csillagkeletkezési régió, vagy HII-zóna? A felvételen látható Sas-köd valójában az ionizált gázokból, főleg hidrogénből álló csillagközi felhők jellegzetes példája, amelyeket a benne elhelyezkedő fiatal csillaghalmaz ultraibolya sugárzása készített fénykibocsátásra. E ködök fő érdekessége, hogy a sűrűbb, a megfigyelés elől elzárt részekben ma is csillagok alakulnak ki. Éppen ezért a Sas-ködhöz hasonló jelenségeket a csillagászok igyekeznek a csúcstechnológiát és csúcsteljesítményt nyújtó műszereikkel megvizsgálni, hogy ezáltal magához a csillagkeletkezés folyamatához is közelebb juthassanak.

A Sas-köd központi részében magasodó alakzat pedig olyannyira érdekesnek találtatott, hogy Jeff Hester és Paul Scowen kutatók már 1995-ben, a Hubble űrtávcső működésbe lépését követő időszakban káprázatos felvételt készítettek róla. Ez s vele együtt a Sas-köd központja a korszerű csillagászat egyik jól ismert szimbólumává nőtte ki magát, sokak számára jelképezi a kozmosz ha-

talmas, rejtélyes, a földtől teljesen eltérő, de gazdag mivoltát. A ma érdekessége pedig, hogy több mint 20 évvel a felvétel elkészülte után mi, magunk, amatőr-csillagászok is a nyomába eredhetünk a kozmosz e szépségeinek.

Vegyük hát sorra, mit is tudunk egy méretes, ám amatőr-csillagászok számára is elérhető robottávcsővel lencsevégre kapni!

E ködök fő érdekessége, hogy a sűrűbb, a megfigyelés elől elzárt részekben ma is csillagok alakulnak ki.

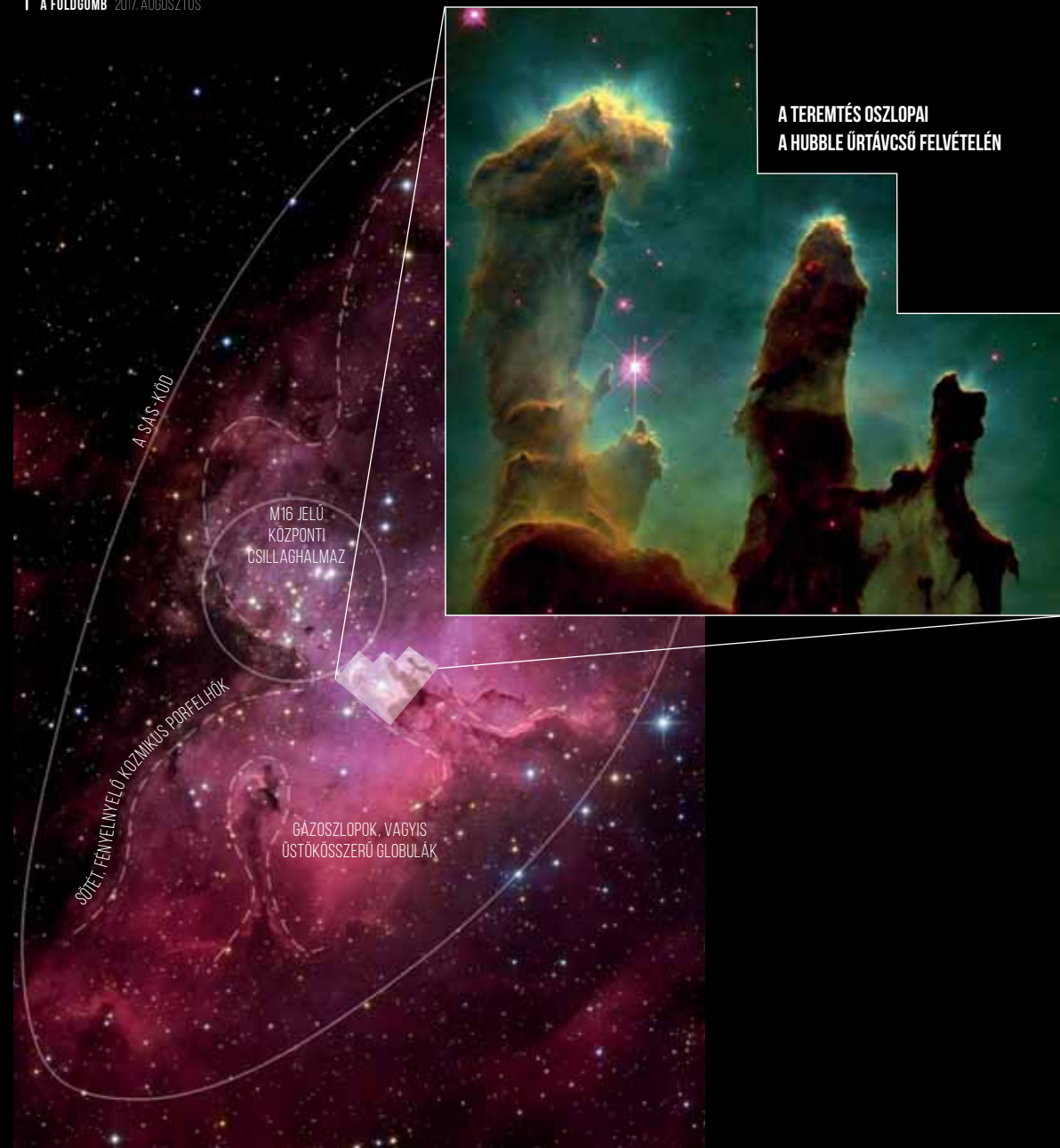
A 70 fényév kiterjedésű, vörösen ragyogó hidrogénfelhő valójában egy bemélyedés: egy forró, de láthatatlan gázokkal teli üreg, melynek fala halványan dereng a távcsőbe tekintők számára. Az üreg középpontjában a Messier 16 jelű, fiatal csillaghalmaz lakozik. Ez a társulás felelős a ködösség fényléséért, illetve alakítja át és tágítja csillagszeleivel ma is az üreg belsejét.

A 15 millió éves csillaghalmaz erodáló hatásának köszönhetően az üreg fala strukturálódik, néhol sűrűbb csomók válnak ki belőle,

és idővel oszlopokká összetömörödve emelkednek ki táguló környezetükből. A Sas-köd üregének „padlójából” éppen egy ilyen – emberi léptékkal mérve elképzelhetetlen kiterjedésű – 90 billió kilométer magas gázoszlopegyüttes mered a központi csillaghalmaz felé. A gigantikus tornyokban a csillagkeletkezés második fázisa zajlik most: az oszlop szerkezetében egyenetlenségeket, sötét csomókat észleltek a Hubble űrtávcső felvételén. Ezek a területek sűrűbbek környezetüknél, felszínükön az ultraibolya sugárzás hatására párolognak. E csomókat magyarul „petéknék”, vagy űrbéli „tojásoknak” is nevezhetjük, bennük kis tömegű csillagok kezdeményei rejtőznek. Éppen a benne lejátszódó csillagteremtő folyamat miatt kaphatta a monumentális képződmény a Teremtés Oszlopai elnevezést.

A SAS-KÖDRŐL ÉS BENNE A TEREMTÉS OSZLOPAIRÓL KÉSZÜLT ASZTROFOTÓT FRANCICS LÁSZLÓ 20 CM TÜKÖRÁTMÉRŐJŰ TÁVCSŐVÉVEL ÉS 50 CM TÜKÖRÁTMÉRŐJŰ ROBOTTÁVCSŐVEL KÉSZÍTETT FELVÉTELEIBŐL ÁLLÍTOTTA ÖSSZE

A Teremtés Oszlopai jelenségének általános elnevezése üstököszerű globula. A gáznúlvány szerkezetét vizsgálva ez gyorsan érthetővé is válik: fényben ragyogó, lassan párolgó, sűrű fej, és ritka, elnyúló, elszórt csóvaszerű törzs jellemző rá. Ám a Sas-ködben a Teremtés Oszlopai nincs egyedül. Az üreg keleti talpzatából egy szintén üstökösre

emlékeztető felhő emelkedik ki. Felső pereme a környező csillagok sugárzásának köszönhetően fényben úszik, szára a központi csillaghalmaztól erős fényt kap, amelynek köszönhetően egyre-egyre vékonyabb lesz, a kozmikus közeljövőben teljesen eloszlik majd. A globula, a gázoszlop feje maga is párolog, így idővel előbukkannak belőle a fiatal csillagok, ezáltal

végző soron az oszlopok pusztulásukkal az anyag új formájának, a csillagoknak adják át a teret.

FRANCICS LÁSZLÓ
ÉPÍTÉSZMÉRNÖK, FOTOGÁFUS,
EGYETEMI OKTATÓ, A HAZAI
ASZTROFOTÓS-MOZGALOM
EGYIK FŐ SZERVEZŐJE

[HTTP://WWW.PTES.HU](http://www.ptes.hu)

2016
PRIMA
DÍJAZOTTJÁNAK
ÚJ KÖTETE

MEGJELENT!

VÉGH ALPÁR SÁNDOR

Volt egyszer egy lovasnemzet

Magyarország hol nagy volt, hol kicsi, időnként szétszakított, majd három tengerre néző, ma meg itt van ez a maradék, bár bőven elférne rajta a tízmillió, sajnos megbújnak bozótosában bűnök és bűnösök. Köztük e könyv számos szereplője, akik vágóhídra küldtek, olasz kupeczek kezére adtak, a néppel fölettek és számos más gyalázattal elpusztítottak hatszázezer lovat. Számon kérte-e bárki azt a hatszázezeret? Van-e emlékműve a magyar lovak vértanúságának? Tudja egyáltalán az elbutított nép, kiknek a sírját kéne megbotoznia?

Rendelje meg 20% kedvezménnyel a kiadótól! – konyv.valasz.hu

1027 Budapest, Horvát u. 14–24. | Telefon: 06 (1) 461-1400

SZALAGOS MÉHÉSZBOGÁR

SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: JAKAB GUSZTÁV

A szalagos méhészbogár (*Trichodes apiarius*) az egyik legdekoratívabb rovarfajunk. Az 1,2 cm-re megnövő bogár szárnyfedőin vörös és kékesfekete harántszalagok húzódnak, amikről azonnal felismerhetjük. A méhészbogár lárvája különböző vadméhek fészkeiben fejlődik, ahol az elpusztult vagy

beteg lárvákat fogyasztják el. Ennek hiányában viszont az egészséges méhlárvákat sem kímélik.

Valaha egész Európában megélt, de napjainkra sokfelé visszaszorult. Magyarországon elterjedtnek mondható, májustól nyár végéig gyakran találkozhatunk vele vadvirágos réteken. Különösen kedveli a fehér, ernyős vi-

rágzatú növényeket, melyeken különböző apró rovarokra vadászik. Képünkön a cickafark virágzatán várja zsákmányát.

JAKAB GUSZTÁV
BIOLÓGUS, BOTANIKUS,
A SZENT ISTVÁN EGYETEM
AGK EGYETEMI DOCENTE

LÉPJ KI AZ AJTÓN, ÉS INDULHAT A KALAND!

Figyeld meg közelről a természetet,
és többé nem fogsz unatkozni!

TARTALMAS
SZÓRAKOZÁS
AZ ÉV MINDEN
NAPJÁRA.

MIT ÉS HOGYAN
GYŰJTSÜNK A
FÖLDRŐL, A VÍZBŐL ÉS
A LEVEGŐBŐL?

HOLD

BETELGEUSE

EIFFEL-TORONY

INVALIDUSOK HÁZA

DIADALÍV

PÁRIZS FELETT AZ ÉG

SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: LADÁNYI TAMÁS

Akár Wim Wenders – az ismert német filmrendező – szavai is visszaköszönhetek volna, Berlin helyett a francia főváros apropóján. Milyen is „Párizs felett az ég”? Csillagokban meglehetősen szegény, ugyanis a 12 milliós világáros által kibocsátott fényzömbben csak a legfényesebb égitestek látszanak. 2017. április 29-én, a Csillagászat Napján a 210 méter magas Montparnasse-torony tetejéről szemlélve a páratlan panorámát,

a nyugati látóhatárt az Eiffel-torony uralja. Az előre kiszámított időpontban készült felvételen a város időlegesen extra díszvilágítást kapott szimbóluma felett a háromnapos holdsarló látható. Égi kísérőnkől balra az Orion alfája, a Betelgeuse lenyugvását követhetjük nyomon. És az éjszaka ellenére is számos, nappalról ismert nevezetességet azonosíthatunk – az Invalidusok házatól a Diadalívig.

LADÁNYI TAMÁS
ASZTROFOTÓS, TANÁR,
A CSILLAGÁSZAT ÉS A
FÖLDRAJZ KAPCSOLATA
JELENIK MEG MUNKÁIBAN

HEL-FÉLSZIGET A KÉTNYELVŰ FÖLDNYELV

SZÖVEG: PROHÁSZKA ZOLTÁN

A Balti-tenger partján egymást érik a kitűnő levegőjű üdülőhelyek, Hel viszont nemcsak ennek köszönheti különleges hangulatát. A kikötő és az apró házakkal mellett az erdőben megbúvó katonai védművek, a történelmi múlt, a természeti értékek és a kasub kultúra együtt teszik Lengyelország egyik legizgalmasabb szegletévé e keskeny földnyelvet

A vicinális még koromsötétben húz ki Gdynia pályaudvaráról. Amint a motorvonat döcögve kerül a Pucki-öblöt, a halovány decemberi nap első sugarainál megpillantjuk a tengert, amely szintelenül olvad bele a téli hajnal horizontjába. Immár balra is, jobbra is víz; Lengyelország egyik legérdekesebb tájára érkezünk: a Hel-félszigetre. A

kristálytisza tengeri levegőt szinte harapni lehet, nem csoda, hogy az ország kiemelt üdülőövezeteinek egyike ez a hely. Bár nyáron pezseg itt igazán az élet, decemberben sem tűnik kihaltnak. A fagyos időben jól esne egy forró ital, s bár a fahéjjal ízesített forralt sör kétségkívül kreatív helyi specialitás, az ízesített vodkák színesebb kínálata sokkal meggyőzőbb.

UWAGA! (VIGYÁZAT!)
PARTVÉDELMI TŰZÉRSÉGI ÁLLÁS A SOK KÖZÜL.
IDE MÉG NAPJAINKBAN IS TILOS A BELÉPÉS!

FELHAGYOTT KATONAI ŐRTORONY
BÁR AZ EGYKORI TÁMASZPONTOK JELENTŐS RÉSESE LÁTOGATHATÓ,
SZÁMOS, ÉVTIZEDEK ÓTA HASZNÁLATON KÍVÜL ÁLLÓ
HARCI LÉTESÍTMÉNYT HÓDÍT VISSZA LASSAN A TERMÉSZET

HOSSZAN ELNYÚLÓ FÖLDNYELV
A KAMPÓ ALAKÚ HEL-FÉLSZIGET TERMÉSZETES GÁTKÉNT HÚZÓDIK A BALTI-TENGER ÉS A GDAŃSKI-ÖBÖL KÖZÖTT. A KÜLSŐ OLDALON JÓL LÁTHATÓAK A DŰNÉK ÉS AZ ERÓZIÓT CSŐKKENTŐ, MERŐLEGES GÁTAK

BUNKERTURIZMUS

A félsziget egészéhez hasonlóan a „fővárosa”, Hel is békés hely. Az egyemeletes faházak és a kikötő uralta városkában a turizmusról szól minden. Amellett, hogy Hel a lengyel államfő kedvelt pihenőhelye, tehetősebb nyugdíjasok is előszeretettel költöznek a félszigetre. Éppen ezért ma már „Lengyel Florida”-ként emlegetik a várost.

A békés hangulat azonban nem fedi el teljesen a félsziget katonai arculatát – bár ez nem is mindig cél. Stratégiai jelentősége miatt Helt már a múlt században fontos katonai támaszponttá fejlesztették. Az I. világháború végéig a Német Birodalomhoz tartozó félszigetet 1919-ben az újjászülető Lengyelország kapta meg a Balti-tengerhez kijutást biztosító korridor részeként. Varsó valóságos erődé építette a földnyelvet, ahonnan a Gdański-öblöt tartotta ellenőrzés alatt. Az 1939-es német

invázió során az elkeseredetten védekező lengyelek fel is robbantották a földnyelv egy részét, szigetté változtatva az erődöt. Stratégiai erősségét mutatja, hogy Hel csak egy hónapos ostrom után, az utolsók között adta meg magát a német túlerőnek.

A félsziget csúcának jelentős része a mai napig zárt katonai terület, de az egykori támaszpont több részét megnyitották az érdeklődők előtt. Hel mellett, a félsziget csücskén félig földbe ástott, több méter vastag vasbeton bunkerek hálózata húzódik, lövegtoronyok, tüzérségi ütegek kíséretében. A városkát övező erdőben további ütegek, fegyverraktárak, torpedóállások bújnak meg, melyek között keskeny nyomközű vasutat is kiépítettek. Ma a bázis egy részén szabadtéri múzeum működik, objektumai között a látogatók nyáron a kisvasúton közlekedhetnek, és próbára tehetik tudásukat a lőtérén is.

FÖLDINDULÁS

A 36 kilométer hosszú és átlagosan pár száz méter széles földnyelvet egészen fiatal, homokos üledék alkotja, nyugati felén pedig homokdűnék is találhatóak. Összességében az egész egy sérülékeny, óriási turzás, melyet a tenger hordaléklerakása (és a szél) emelt, és ezek is pusztítják leghatékonyabban. De nemcsak a Föld egyik leglátványosabb turzása, hanem valóságos turzaskampó! Messze benyúlik a Balti-tengerbe, aztán a vége szétterülve, ellaposodva visszahajlik a szárazföld felé.

Hel azonban a 17. századig csupán szigetek láncolata volt, melyek csak nyáron kerültek összeköttetésbe a szárazfölddel. Az összefüggővé vált turzás azonban napjainkban is érzékeny alakzat, s közel sem stabil földszív. Az erős szél komoly kihívás elé állítja a dűnéket – a téli viharok alkalmával pedig még manapság is előfordul, hogy víz alá kerülnek a keskenyebb szakaszok, szigetté

változtatva a földnyelvet. Az erózió pedig nemcsak természeti átalakulást okoz, a földnyelv legkarcsúbb részén a közlekedőutakat is veszélyezteti.

Az elmúlt évtizedekben a legkülönbözőbb módszerekkel igyekeztek védekezni a félszigetet romboló tengeri erózió ellen. Kezdetben erdősítéssel próbálták megkötni a dűnéket, Władysławo kikötőjének 1936-os megépítését követően aztán újabb nehézséggel szembesültek. Miután lebetonozták az addig homokos tengerpartot, a mesterséges part a part menti áramlás akadályává vált, s így a hordaléklerakódás is lecsökkent: a földnyelv elvesztette természetes üle-

dékforrását, ezért az erózió felgyorsult. Ezt aztán a partra mérőleges gátak építésével igyekeztek megfékezni, de ez is csak ideig-óráig hozott enyhülést. Egészen az 1990-es évek elejéig kellett várni egy valóban működő megoldásra: csak a dűnék mesterséges megemelésével tudták lecsökkenteni a turzás keskenyedését, biztosítva a vasút és a műút épességét. Ezenfelül a települések körül beton védőgátakat is építettek, melyeket homokkal fedtek be, hogy valamelyest a tájba simuljanak. Bár a „dűnésítés” nem szüntette meg az eróziót, az így nem a természetes üledéket pusztítja, hanem a mesterséges rétegeket.

TÉLI NAPFÉNY
A DECEMBERI REGGELÉN MÉG CSENDES
ÉS KIHALT A KIKÖTŐ

ÁGYÚK HELYETT NYUGÁGYAK
A TENGERPARTON
A FÉLSZIGET SZEREPKÖRE
ÁTALAKULT. A HAJDANI
KATONAI BUNKER
MA MÁR BÉKÉS, TURISZTIKAI
CÉLOKAT SZOLGÁL

ELIGAZÍTÁS A NYELVI ÚTVESZTŐBEN
KUŹNICA FALU UTCATÁBLÁIRA A LENGYEL MELLETT KASUB
NYELVEN IS KIÍRJÁK AZ UTCANEVEKET

NYELVEIBEN ÉL A NEMZET

A félszigeten járva hamar feltűnik, hogy a feliratok többnyire két-nyelvűek. A lengyel mellett az ahhoz igen hasonló, de mégis furcsa, nehezen betűzhető neveket látunk. Ezek kasub nyelven íródtak, amely a lengyel balti partvidék középső részén honos. A kasubok a középkori nyugati szláv pomerán törzsek leszármazottai, etnikai értelemben nagyon közel állnak a lengyelekhez.

A kasub identitás egészen a közelmúltig komoly viták tárgya volt. Míg a németek germán eredetűnek tartották, a lengyel elit egyfajta helyi lengyel népcsoportként tekintett rájuk. A két világháború között a lengyel korridorért folyó vitában a kasubokat mindkét nemzet a sajátjaiként tartotta számon. A kommunista Lengyelország a beolvasztásukra törekedett, a nyelvet lengyel dialektusnak kikiáltva. Tény, hogy nagyon halvány a választóvonal a lengyel és a kasub nyelv között,

s bár kasub irodalmi nyelv nem létezik, kasub identitásról mindenképp beszélhetünk.

Lengyelország uniós csatlakozása nyomán 2005-ben viszont kisebbségi nyelvként ismerték el. Azóta megsokasodtak azok a települések, ahol a lakosság egy része

kasub anyanyelvűnek vagy kasub nemzetiségűnek vallja magát. Donald Tusk, egykori lengyel miniszterelnök, az Európai Tanács elnöke is büszke kasub származására, mint ahogy anyai ágon a gdański (danzigi) születésű német író, Günter Grass is annak vallotta magát.

PROHÁSZKA ZOLTÁN
A BÉCSI DIPLOMÁCIAI
AKADÉMIA HALLGATÓJA.
UTAZÁSAI SORÁN
A KULTÚRA, A TÖRTÉNELEM
ÉS A TERMÉSZET KÖZÖTT
KERESI A KAPCSOLATOT

ANGOL NYELVŰ FÖLDRAJZI TANULMÁNYI VERSENY KÖZÉPISKOLÁSOKNAK

Háromfordulós tanulmányi verseny, a földrajzi műveltség és a földrajzi intelligencia kreatív alkalmazásáról, angol nyelven. Az első négy helyezett képviselheti Magyarországot 2018 nyarán az iGeo Nemzetközi Földrajzi Olimpián, Québecben.

Az első, online forduló kezdete: 2017. november 13.
Részletek és jelentkezés: <http://hungeocontest.org>
További információk: hungeocontest@gmail.com

AUGUSZTUS 20. A NYÁR VÉGE(?)

SZÖVEG: RÁZSI ANDRÁS

Kettős érzéseink lehetnek, ha az augusztusra gondolunk. A hónap első fele még mindenkinél erősen kötődik a nyárhoz, ami nem csoda, hiszen ez általában része az év legmelegebb és egyben legszárazabb időszakának. Sokan ilyenkor kezdik meg az éves rendes szabadságukat, tömegek látogatják a népszerű pihenőhelyeket, a diákoknak még bőven tart a vakáció, dübörögnek a fesztiválok. Ám, ha valakit mégis bármi otthon tart, akkor is bizonyosan nyári hangulatban telnek a (szürke) színes hétköznapiak.

Van is erre az időszakra egy népi regula: őseink úgy tartották, hogy ha augusztus első tíz napja forró, zimankós telet várhatunk. Ismerve a légkör működését, alapos a gyanú, hogy ilyen hosszú távon igen nehéz lenne előre jelezni a tél hőmérsékletét... De a megérzéseken túl megvizsgálva a nevezett időszakokat (hátha létezik ez az érdekes

oszcilláció?), kiderült, hogy nincs semmi összefüggés közöttük.

Van azonban egy érdekesebb – mondjuk úgy, legújabb kori – népi megfigyelés: az igazi nyár csak a naptár szerint tart 31-éig, valójában augusztus 20. után már hűvösebbé válik az időjárás. Talán pont ez az a dátum, ami elválasztja a hónapot, hiszen ettől kezdve végesen közelít a szeptember, az ősz első hónapja, minden iskolás rémálma. És mindenki, aki valaha járt iskolába, előtörnek a régi emlékek! Mindehhez hozzájárul, hogy érezhetően rövidülnek a napok (igaz, ez már közel két hónapja, a nyári napfordulókor elkezdődött, de ilyenkor kerül át a napnyugta időpontja este 8 óránál korábbra), és mindenki arról beszél, hogy már érezhetően elindul a lehűlés. Tehát visszavonhatatlanul vége a nyárnak.

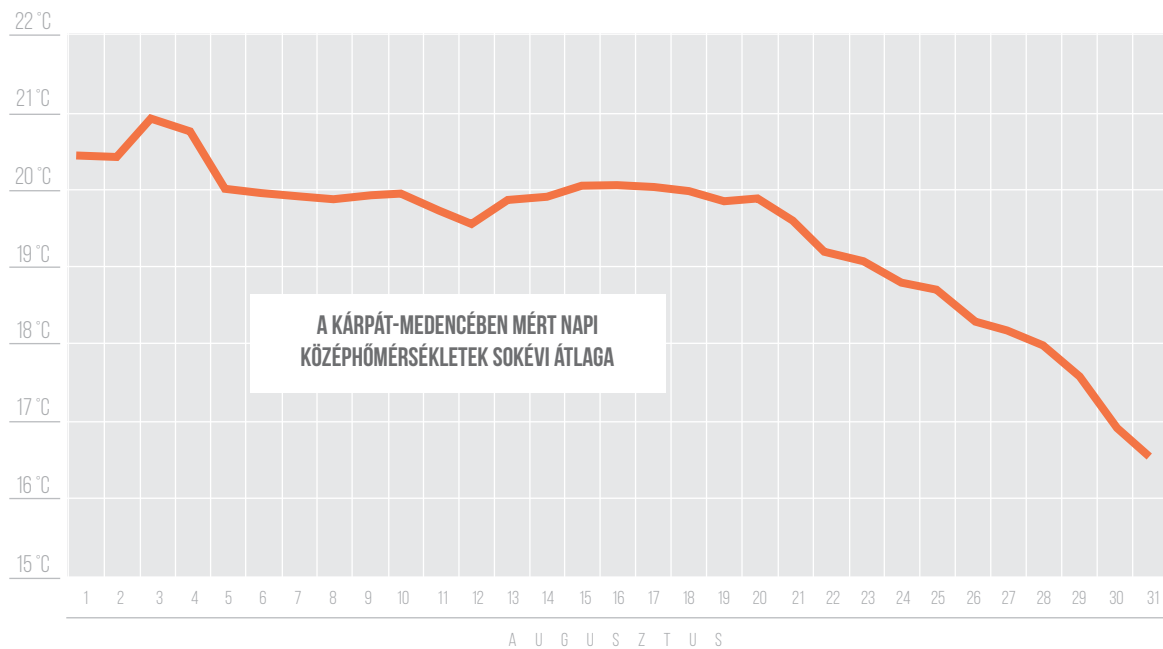
Valóban igaz ez az érzetünk? Vagy lehetséges, hogy csak arról

van szó, hogy a nemzeti ünnepünkig kitartó nyári lendület után szembesülünk azzal, hogy nemskára beköszöntenek az egyre korábban szürkülő esték, és menthetlenül támad majd az ősz? Ha megvizsgáljuk az augusztusi napi középhőmérséklet-adatokat, láthatjuk, hogy augusztus 20-án valóban van egy töréspont, ami után jelentősen csökkenni kezd a napi középhőmérsékletek átlaga. Megállapíthatjuk tehát, hogy ez a megfigyelés nem csupán a közelgő iskolakezdés, vagy az emlékének időjárásra kivételül téves érzete, hanem valódi légköri törvényszerűség.

Talán nem véletlen, hogy erre a napra került az egyik legjelentősebb nemzeti ünnepünk?...

RÁZSI ANDRÁS
METEOROLÓGUS,
AZ ESZTERHÁZY KÁROLY
EGYETEM OKTATÓJA,
AZ OMSZ MUNKATÁRSA

OZONE

Augusztus 20-án az OzoneTv Hungarikumokkal ünnepel!

Hogyan Készül? Megmutatjuk! Hungarikumok 14:00-tól
Premier epizód - Rubik kocka 17:30

Kora reggeltől késő estig pedig csodáljuk együtt Magyarországot, madártávlatból.

MAGYARORSZÁG MADÁRTÁVLATBÓL

Map locations and products:

- Siófok: Siófok gyümölcslé 14:00
- Pécs: Pécsi kesztyű 16:35
- Budapest: Rubik kocka 17:30
- Tokaj: Tokaji aszú 15:35
- Hollóháza: Hollóházi porcelán 16:05
- Mátészalka: Túró Rudi 14:35
- Gyula: Gyulai kolbász 17:05
- Szeged: Téliszalámi 15:05
- Zwack: Zwack pálinka 14:00

AZ ÁSÍTÓ

SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: KERESKES ISTVÁN

Románia máramarosi vidékein a hagyományörző téli ünnepek minden évben sokak által várt események. A távoli, hóba zárt fálvaktól érkező csoportok nagy izgalommal készülnek előadásaikra. E gyerekcsapat is már kora reggeltől várakozott a pillanatra, hogy bemutatkozhasson. Ám, mivel a program tolódott, kezdett úrrá lenni rajtuk a fáradtság...

KERESKES ISTVÁN
TANÁR, NEMZETKÖZILEG
ELISMERT FOTÓGRÁFUS, PORTRÉ-,
SZOCIO- ÉS TERMÉSZETFOTÓKAT
KÉSZÍT

METEORA

KOLOSTOROK FÖLD ÉS ÉG KÖZÖTT

▼ SZÖVEG: KLICASZ SZPIROSZ

Az „égben lebegő kolostorok” Görögország középső részén, Thesszalonikától három-, Athéntől ötórás autóútra, Kalambaka és Kastraki települések mellett (fölött!) található. Egyediségük különleges elhelyezkedésükben, a lenyűgöző tájképben, az ember és a természet alkotta helyszín egységében rejlik. Mindez persze megjelenik a szakrális hangulatban és az elzártság, elszigeteltség okozta egyedi vonásokban is

De miként jött létre a szilárd alapzat, ami egyáltalán lehetőséget teremtett a sziklaszirtek középkori beépítésére?

Évtízmilliókkal ezelőtt Thesszália területét tenger borította. Északról nagy folyók szállították évmilliókon át hordalékukat a sekélytengeri peremre. Sokuk hatalmas deltatorokolatot is épített, bennük kavics, homok és sok finom szemcsés hordalék rakódott le. Az üledékben található kalcium-karbonát, vas-oxid, kovásva betonkeménységűvé változtatta a lerakódásokat. Később erőteljes

SZIKLAORMOK HÁTÁN

A ROUSSANOU- (JOBBRA) ÉS A ST. NICHOLAS ANAPAFSAS-KOLOSTOROK (BALRA). A 15–16. SZÁZADBAN EMELT ÉPÜLETEK KÖZÜL AZ ELŐBBI 1988-TÓL APÁCAKOLOSTORKÉNT MŰKÖDIK, 10-15 LAKÓVAL, UTÓBBIBAN AZONBAN MINDÖSSZE EGYETLEN SZERZETES ÉL

földmozgások, komoly emelkedések indultak, a tenger kiszorult a Thesszáliai-síkságról. A felszín fölé magasodó homokkő és konglomerátum (kavicskő) a külső erők hatására kopni-formálódni kezdett. Mivel vannak igen elálló, kemény rétegek és jóval

puhább részek is, a törések, kőzetrések mentén és a felületen zajló, kőzetminőség szerint változó erózió változatos tornyokat, szirteket faraghatott ki. A kolostorok pedig gyakran a nehezen megközelíthető, ezért háborgatlan, csendes és békés helyekre

települtek: a sziklabérccek tetejéről oldala kifejezetten ilyen. A fel- és lejutás persze nem problémamentes: korábban csörlőrendszerekkel, csillékkal, létrákkal oldották meg a mozgást, napjainkra viszont már lépcsők vezetnek a kolostorokhoz.

A MEGALO METEORO (METAMORPHOSEOSJ)-KOLOSTOR

A VÖLGYTALP FÖLÉ 475 M-REL EMELKEDŐ SZIKLÁN ÜLŐ KOLOSTOREGYÜTTES METEORA LEGNAGYOBB SZAKRÁLIS ÉPÜLETCSOPORTJA. RÉGEBBEN CSAK CSÖRLŐS SZERKEZETTEL, FELHÚZOTT HÁLÓBAN VAGY A MEREDEK SZIKLAFAL MELLETT LENGŐ KÖTÉLLÉTRÁN LEHETETT FELJUTNI, DE MA MÁR KITARTÓ LÉPCSŐZÉSSEL IS LÁTOGATHATÓ. A 14. SZÁZADI EREDETŰ KOLOSTOR EGYKOR A LEGMAGASABB RANGÚ EGYHÁZI HELYNEK SZÁMÍTOTT A TÉRSÉGBEN. TÖBB EZER NÉGYZETMÉTERES ÖSSZTERÜLETE ELLENÉRE NAPJAINKBAN CSAK NÉHÁNY SZERZETES LAKJA FOLYAMATOSAN. A RÉGMŰLT IDŐK KOLOSTORLAKÓIRA VISZONT POLCOKON FELHALMOZOTT KOPONYÁIK EMLÉKEZTETNEK...

A kolostorvidék keletkezéséről nagyon kevés hiteles adat maradt ránk. Az elvonulást kereső aszkéták régen ismerték már a helyszínt, a puhább rétegekbe vájt barlangok kiváló helyszínt jelentettek az elvonuláshoz. Az első kolostorépítő remeték a 11–12. századi Bizánc belső villongásai elől menekültek Thesszáliába. Az egykori feljegyzések arról írnak, hogy egy bizo-

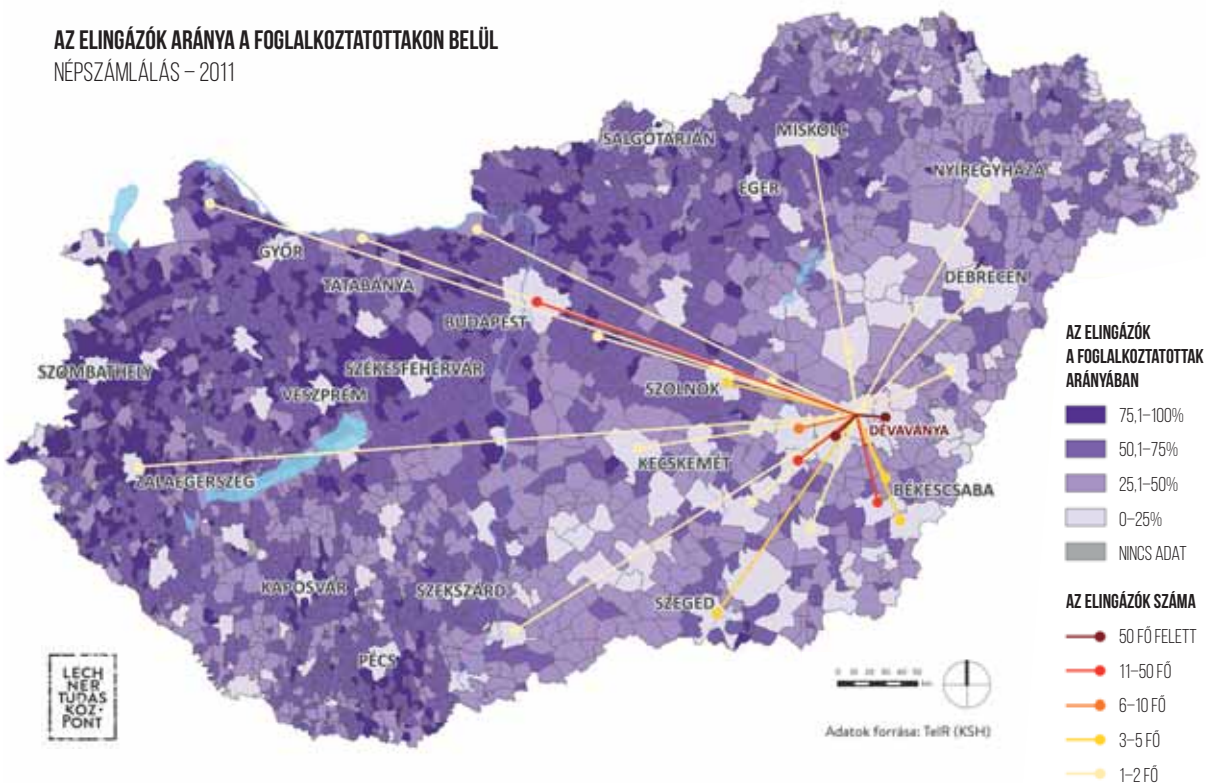
nyos Nikosz atya a korábban itt élő remetékkel 1367-ben alapította az első szerzetesi közösséget. Később megérkezett az Athosz hegyéről Varlaam és barátja, Athanassiosz, akik Nikosz atyával együtt ún. cönobita kolostort alapítottak.

A sziklaszirtekre épült templomok-kolostorok 1988 óta a világörökség részei.

KLICASZ SZPIROSZ
A ZRÍNYI MIKLÓS GIMNÁZIUM
BIOLÓGIA-FÖLDRAJZ
SZAKOS TANÁRA

AZ ELINGÁZÓK ARÁNYA A FOGLALKOZTATOTTAKON BELÜL
NÉPSZÁMLÁLÁS – 2011

MA MINDEN HARMADIK FOGLALKOZTATOTT INGÁZÓ

SZÖVEG: TÓTH ÁGNES

Csaknem másfél millió magyar, összesen 1 340 831 fő dolgozott a lakóhelyétől eltérő településen a legfrissebb népszámlálási adatok szerint. Budapest, Érd és Dunakeszi bocsátotta ki a legtöbb elingázót, s a legnépszerűbb célpont szintén Budapest volt, ahová 2087 településről jártak dolgozni.

A hazai foglalkoztatottak 34%-a volt ingázó 2011-ben. Ebbe a körbe tartoznak a más belföldi településre vagy külföldre ingázók és azok is, akik változó településeken végezték munkájukat.

A legtöbben (78 681 fő) Bu-

dapestről indultak reggelente másik településre, fővárosunkat Érd és Dunakeszi követte 17 321, illetve 12 226 ingázóval. Az ország ingázóinak közel 17%-át fogadó főváros után a 174 járásközpontunk közül Székesfehérvárra jártak a legtöbben dolgozni, összesen 30 829-en. Fejér megye székhelyét Győr (30 281) és Miskolc (25 704) követi.

Most az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszerben (TeIR) elérhető, a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) legfrissebb, 2011-es népszámlálási eredményeire alapozva az ország összes ingázójának

adatait vettük górcső alá, ezen belül pedig annak a 837 186 főnek a munkába járási jellemzőit is vizsgáltuk, akik akkori lakóhelyükről valamely jelenlegi járásközpontba ingáztak. Utóbbi halmozott lakóhely-munkahely kapcsolatai 29 427 db útviszonyt eredményeztek, s az átlagos távolság 91 km hosszú és 74 perc időtartamú volt két település között.

Térképünk 25%-os intervallumokba sorolva ábrázolja, hogy az egyes településeken élő foglalkoztatottak hány százaléka ingázott másik településre. A legnagyobb arányban a Nyugat-dunántúli-régió településeiről ingáztak, így azok

NAPONTA INGÁZÓ

Naponta ingázó az a foglalkoztatott, aki nem ugyanazon a településen dolgozik, mint ahol ténylegesen lakik. Napi ingázás szempontjából Budapest egyetlen településnek minősül, a kerületek közötti napi munkába járás nem minősül ingázásnak. A naponta ingázók közé számítanak a napinál ritkábban (pl. két-három naponta), de rendszeresen ingázók is. Az ún. változó településen dolgozók: azok a foglalkoztatottak, akik tevékenységüket rendszeresen más-más településen végzik (pl. ügynök, piaci árus).

nagy része a 75,1–100% közötti kategóriába sorolható. Szélsőséges példaként említhető Lendvadédes, ahonnan mind a 7 foglalkoztatott más településre járt dolgozni... Az 50,1–75% közötti kategóriába tartozik a legtöbb település, összesen 1603 db. A 25,1–50%-os értékek leginkább Borsod-Abaúj-Zemplén, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megye településein tapasztalhatók. A 0–25%-os csoportba csupán 155 település tartozik, s ez esetben is az előzőleg említett két megye dominál. Három olyan településünk volt, ahonnan egyetlen fő sem ingázott: Csenyété, Gagypáti és Litka. Érdekeség, hogy mindhárom község az Encsi járásban található.

A „Honnan ingáztak a legtöbb járásközpontba?” kérdésre elsőként

Budapest nevezhető meg, a fővárosiak összesen 156 különböző járásközpontba jártak dolgozni 2011-ben. Budapestet követi Debrecen (94), Miskolc (90) és Szeged (82), s elmondható, hogy az első 15 helyen kizárólag megyei jogú városokat találunk.

Ha megfordítjuk a kérdést, és azt szeretnénk tudni, hogy hova ingáztak a legtöbb helyről, akkor szintén Budapest büszkélkedhet a legnagyobb értékkel. 2087 településről jártak a fővárosba dolgozni, amely a 2011-es településállomány 66%-át jelentette. A járásközpontokon belül a sorban következő Győr (761), Zalaegerszeg (680), illetve Pécs (588) volt, ami részben abból adódhat, hogy mindhárman egy-egy aprófalvas térség központjai.

A gis.lechnerkozpont.hu/foldgomb oldalon elérhető interaktív térképünkön még számos más információt is megtudhatunk egy-egy településről, ha annak a 837 186 fős ingázó tömegnek a jellemzőit vizsgáljuk, akik lakóhelyükről valamely járásközpontba vagy Budapestre ingáztak. Az egyes településekre kattintva kirajzolódik, hogy onnan mely járásközpontokba és pontosan hányan ingáztak, illetve megtudhatjuk, hogy mindez hány százalékot jelentett a kibocsátó település összes ingázóján belül. Kiderül továbbá, hogy a kibocsátó és a céltelepülés személygépkocsival közlekedve – a leggyorsabb utat figyelembe véve – hány kilométerre és hány percre fekszik egymástól.

A RÉSZLETES INTERAKTÍV TÉRKÉPET ITT ÉRHETI EL:
[HTTP://GIS.LECHNERKOZPONT.HU/FOLDGOMB](http://gis.lechnerkozpont.hu/foldgomb)

TÓTH ÁGNES
TANULMÁNYAIT A SZIE-N VÉGEZTE, 2013 ÓTA INGÁZIK A LECHNER TUDÁSKÖZPONTBA, AHOLO STATISZTIKAI ADATOKKAL, VALAMINT TÉRINFORMATIKAI PROJEKTEKEL FOGLALKOZIK

VINGARDIUM BORLIGET

BOR ÉS GASZTRONÓMIA
AZ ORSZÁG MINDEN RÉSZÉRŐL

2017. SZEPTEMBER 1-2-3.
ERZSÉBETLIGET

THE CARBONFOOLS
GÁJER BÁLINT
BARABÁS LŐRINC QUARTET
CIMBALIBAND & DANICS DÓRA
... ÉS MÉG SOKAN MÁSOK

A BELÉPÉS INGYENES

30 PINCÉSZET | GASZTRO | GYERMEKLIGET
KOVÁCSOVICS FRUZZSINA
HINTAYO | GIBBON SLACKLINES
BORKURZUS | FOTÓFAL
FÉNYFESTÉS | PIHENŐKERT
ÜZENŐFA

INGYENES FÉNYFESTÉS

+36 20 256 2775
INFO@VINGARDIUM.HU
VINGARDIUMBORLIGET

INDIA 70

▷ SZÖVEG: LAZÁR ÁDÁM

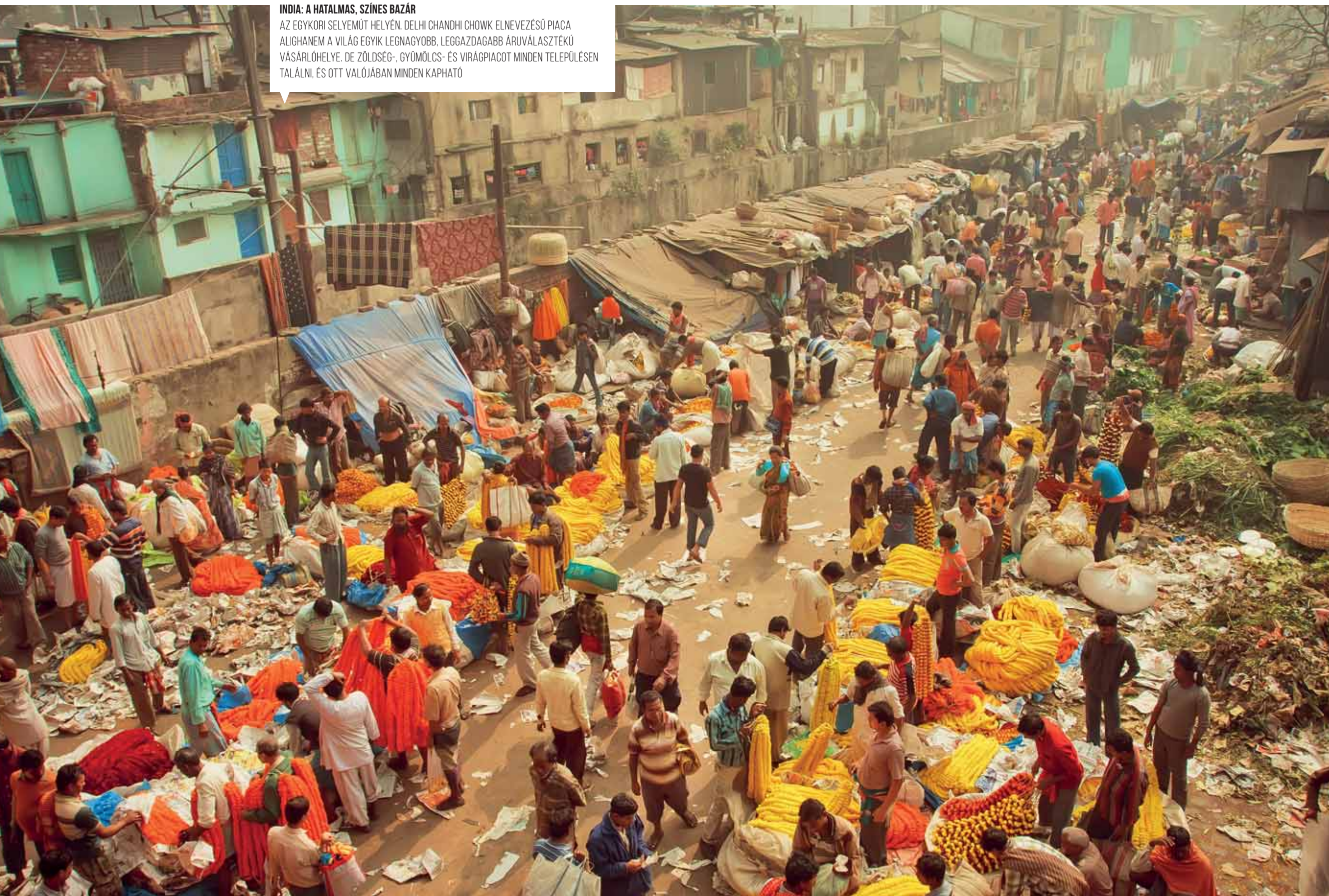
Nekem 20: két évtizede jártam először Indiában. „Amikor befutunk Delhibe, kiviszlek egy piacra” – mondja kollégám. Hárman vagyunk: két operatőr és én, a készülő dokumentumfilm szerkesztője. Munkatársaim már többször jártak itt, de nekem rengeteg olvasmány, film, álom valóra válása, amikor végre kilépek a repülőtérről. A párás, fojtó meleg, a zaj, a tömeg, a tülekedés ráébreszt: Indiában vagyok!

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

INDIA: A HATALMAS, SZÍNES BAZÁR

AZ EGYKORI SELYEMŰT HELYÉN, DELHI CHANDHI CHOWK ELNEVEZÉSŰ PIACA ALIGHANEM A VILÁG EGYIK LEGNAGYOBB, LEGGAZDAGABB ÁRUVÁLASZTÉKŰ VÁSÁRLÓHELYE. DE ZÖLDSÉG-, GYÜMÖLCS- ÉS VIRÁGPIACOT MINDEN TELEPÜLÉSEEN TALÁLNI, ÉS OTT VALÓJÁBAN MINDEN KAPHATÓ

Jó időbe telik, amíg a hatalmas forgalmon átvergődve a szálláshelyre érünk. A színpompás, radzsasztáni turbános fejdíszes portások látványa, az udvariasság mintha visszarepítene abba a korba, amikor a nyugatiak itt nem látogatók, hanem uralkodók voltak. De persze ez most egy nagy szálloda vendéglátása...

Ledobjuk csomagjainkat, és riksával indulunk Chandhi Chowk, Delhi és talán a világ egyik legnagyobb, de feltétlenül egyik legszínesebb piacára. A forgatagban valaki finoman, de határozottan rángatni kezdi a kezemet. Lenézek. Egy négy-öt éves gyerek – hogy fiú-e vagy lány, kiderítenlen marad. Hosszú, térdéig érő, valamikor sűrű ing van rajta. Erősen fogja a kezemet. Amerre megyek, jön velem, egészen addig, amíg úgy félóra után néhány rúpiát a kezébe nem csúsztatok. Hatalmas, barna szemével rám néz, és eltűnik a forgatagban.

Az óriási ember- és árutömeg szinte lebéni. Közben az indiai származású brit író, Sir Salman Rushdie nyilatkozatára gondolok. Amikor sok év távollét után megérkezett Delhibe, s még mielőtt kilépett volna az érkezési csarnokból, tehát bármit is láthatott volna, egy riporter megkérdezte: „Gondolom, kíváncsi rá, hogy utolsó látogatása óta mennyit változott India?” Rushdie szomorkásan ránézett és elmosolyodott: „India sohasem változik”.

INDIA MEGVÁLTOZOTT?

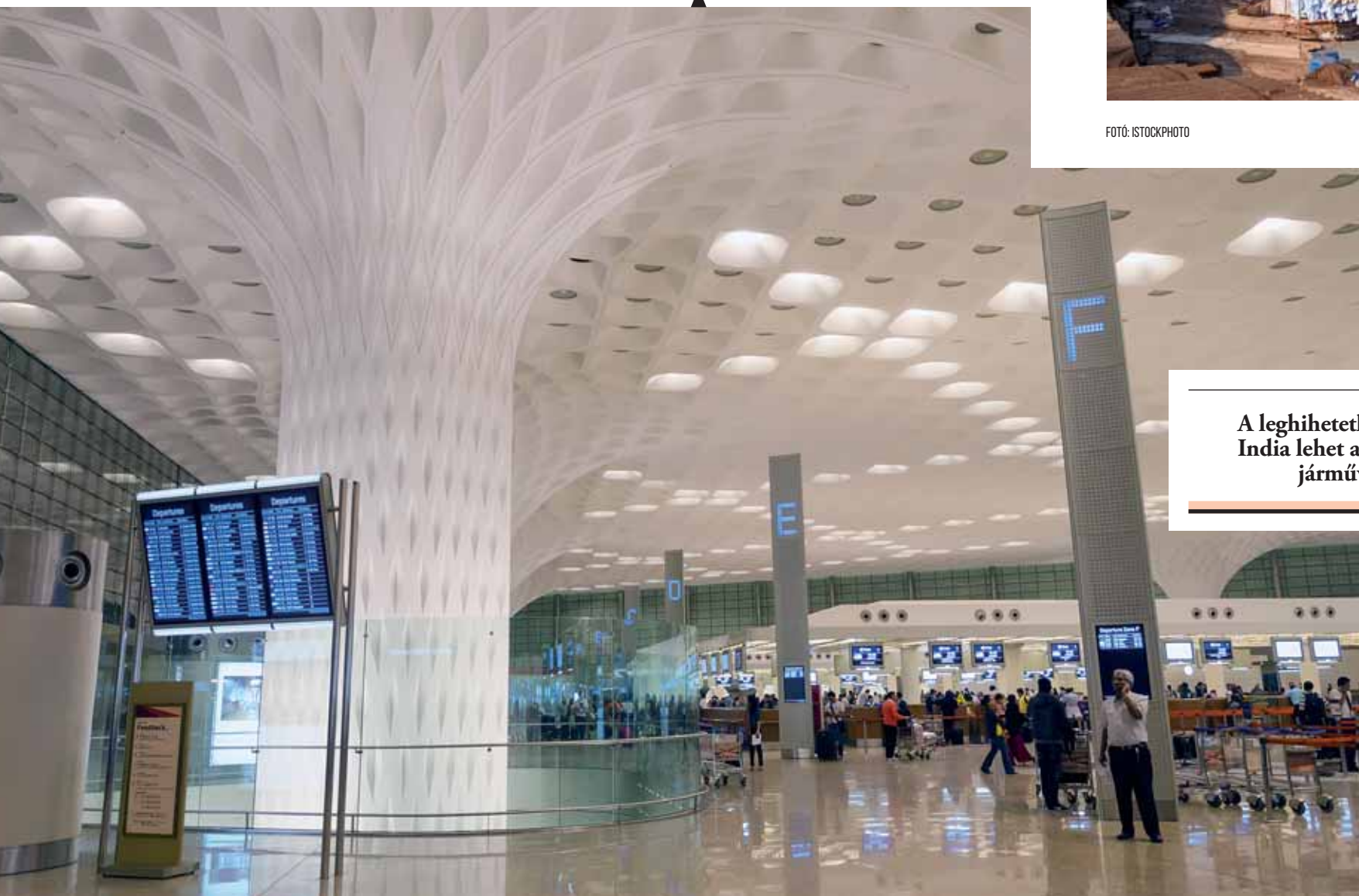
NÉHÁNY HÓNAP ALATT TŰNNEK EL A BÁDOGVÁROSOK, ÉS HELYÜKÖN FELHŐKARCOLÓK EMELKEDNEK. A METROPOLISZOKBAN A ROZZANT KALYIBÁK HELYÉRE ÓRIÁSI LAKÓ- ÉS IRODAHÁZAKAT EMELNEK. EZZEL PRÓBÁLJÁK A HATALMÁSSÁ DUZZADT LAKOSSÁG LAKÁS-, TÁRSADALMI ÉS KÖZLEKEDÉSI GONDJAIT ENYHÍTENI. INDIA NAPONTA VÁLTOZIK!

ÚJ REPÜLŐTEREK

HAIDARÁBÁDOT ÉS MUMBAIT KÖVETVE, TÖBBÉVES MUNKÁVAL UTÁN DELHI NEMZETKÖZI REPÜLŐTERÉT IS ÚJJÁÉPÍTETTÉK: ELEGÁNS, GYORS, KÉNYELMES, A TÖBB MILLIÓ UTAZÓ, ÁTUTAZÓ ÉRKEZÉSÉT, TÁVOZÁSÁT SZOLGÁLVA. HA A CSATLAKOZÁSOK KÖZÖTT HOSSZABB AZ IDŐ, ITT AKÁR MEG IS SZÁLLHATUNK

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

FÉNYLŐ INDIA

Ha valaki hisz a véletlenekben, akkor ez is az lehet: 20 évvel később most ugyanabba az elegáns, méregdrága szállodába érkezem egy találkozóra, ahol akkor megszálltunk. De itt nincsenek véletlenek, csak istenek és csillagok. Ez India.

A márvánnyal borított csarnok közepén hatalmas márványasztal, tele színes ajándékdobozokkal. Az egyikben megakad a szemem. A díszdobozban egy görögdinnye, elegánsan becsomagolva. Kicsi, aranyozott spárgával a gyümölcshez rögzítve, diszkréten lóg az árcédula. Nézegetem a többi dobozt is, de szemem állandóan visszatér a dinnyéhez, illetve annak árához.

Barátaim még nem érkeztek meg, van időm belelapozni a mellettem lévő asztalra

helyezett évfordulós kiadványba. 1947-ben, amikor India kivívta függetlenségét, 290 millió, többségében nagyon szegény ember élt az országban. Most, 70 évvel később 8,5%-os évi GDP-növekedésről értesülök. India ma már a világ legnagyobb feketetea- és generikusgyógyszer-gyártója. Az élelmiszer-termelésben és -feldolgozásban egyre nagyobb szerepet kap a napenergia. 2016-ban a külföldi beruházások 27%-kal növekedtek, és a világon a harmadik a „zöldépítésben”. A leghihetlenebb pedig az, hogy hamarosan India lehet a legnagyobb az önvezető járművek előállításában. De vajon mindez csupán jól hangzó statisztika, vagy a mindennapi ember is érez valamit a dinamikus változásból? Megváltozott-e az élete?

A leghihetlenebb, hogy hamarosan India lehet a legnagyobb az önvezető járművek előállításában.

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

SZORONGATÓ INDIA

Óriási késéssel befutnak az ismerősök is. Fuldoklanak a dűhtől. Egy másik Indiáról panaszkodnak. A taxis menet közben bejelentette, hogy a nagy forgalomra tekintettel felemeli az előre megállapított tarifát, és nagy borralót vár. És ezt előre meg is akarja kapni, a fizetésig pedig leáll. Ráadásul az olcsó szállodájukban a falak és a matracok is nedvesek, a fürdőszobában viszont nincs víz. Beszélnek az önjelölt „idegenvezetőjükről”, aki kifejezett kérésük ellenére sem hagyja őket békén, s egyre csak a „vezetésért járó napidíjat” követeli tőlük. Mondják, hogy vonattal, repülővel, busszal és főleg autóval mennyit utaztak, és bármilyen is volt a jármű, mindig késéssel – időnként 4-6 órát is. Ülünk a csodás, elegáns szállodában, és hallgatom a történeteket. Mi az igaz? Barátaim napi élményei vagy a kiadvány adatai? Közben nézem a dinnyét. India megváltozott?

A taxis menet közben bejelentette, hogy a nagy forgalomra tekintettel felemeli az előre megállapított tarifát, és nagy borralót vár. És ezt előre meg is akarja kapni, a fizetésig pedig leáll.

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
LÁZAR ÁDÁM

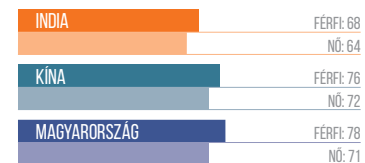
KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TREND FM.HU

KÖZLEKEDÉS

AZ ÁLLAMI KÉZBEN LÉVŐ INDIAI VASÚT, A VILÁG NEGYEDIK LEGNAGYOBB VASÚTTÁRSASÁGA. TÖBB MINT 7000 ÁLLOMÁS, NAPI 22 MILLIÓ, ÉVI 8 MILLIÁRD UTAS ÉS 1101 MILLIÁRD TONNA ÁRU JELZI A MÉRETEKET

A BUSZOK, VILLAMOSOK JÓ NÉHÁNY ÉVTIZEDE KÉSZÜLTEK. EZEKEN A FÉRFIAK ÉS A NŐK CSAK EGYMÁSTÓL ELKÜLÖNŰLVE UTAZHATNAK

AKINEK TAXIRA NEM FUTJA, VAGY A TAXI NEM FUT A MONSZON MIATT, ANNAK MARAD A KERÉKPÁROS VAGY MOTOROS RIKSA

SZÜLETÉSKOR VÁRHATÓ ÉLETTARTAM (ÉV)

ÉVENTE GYÁRTOTT FILMEK SZÁMA (2016, DB)

HADSEREG MÉRETE (FŐ)

NÉPESSÉGNÖVEKEDÉS

A 45 ÉVES FÉRFI LAKOSSÁG ÁTLAGOS TESTMAGASSÁGA

ÜRRAKÉTA INDÍTÁSOK SZÁMA (2016, DB)

MINDENNAPI INDIA

Indiában az adásvétel mindig is az élet szerves része volt. Ma, amikor az ország lakossága meghaladja az 1,3 milliárdot, ennyi ember napi ellátása elképesztő feladat. A földet megművelni, vetni-aratni, szüretelni, feldolgozni, szállítani, azután eladni több százmillió embernek ad munkát.

India egy óriási bazár, ahol majdnem bármit lehet venni, majdnem bármikor. Éjszaka, a vonatra várva a pályaudvaron, a vágányok között és utazás közben frissítőt, teát, szendvicseket a szerelvényen. A városokban, a lassan hömpölygő kocsisorok között gerezderekre szeletelt kókuszdiót, léggömböt, újságot és műanyag karkötőt. Műemlékek közelében olcsó napszemüvegeket, szobormásolatokat, mobiltelefonot. És elmagyarázhatatlan, hogy ha az emberen van már napszemüveg, miért nem akar venni még egyet? És ha már venni nem akar, miért nem ad nekik a pénzéből? Mondjuk, dollárt vagy eurót!

Olyan tevékenységeket látunk, amelyek – ilyen formában – ismeretlenek Nyugaton. Az utcákra néző szuterénekben, járdákon szabók, cipészek és borbélyok dolgoznak. Egy banándoboznyi hely az üzletük, szalonjuk. De van, akinek ennyi hely sem kell. Vérnyomás- és testsúlymérést vállalnak,

India egy óriási bazár, ahol majdnem bármit lehet venni, majdnem bármikor. Éjszaka, a vonatra várva a pályaudvaron, a vágányok között és utazás közben frissítőt, teát, szendvicseket a szerelvényen.

A 2008-AS, 2011-ES ÉS 2016-OS TERRORTÁMADÁSOKAT KÖVETŐEN A NAGY TÖMEGEK JELENLÉTÉVEL SZÁMOLÓ REPÜLŐTEREK, ÁLLOMÁSOK, PIACOK, SPORTESEMÉNYEK KOMOLYABB VÉDELMEZÉST, ELLENŐRZÉST KAPNAK A VILÁG HARMADIK LEGNAGYOBB HADSEREGÉTŐL

FOTÓ: OLÁH SZILVIA

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

FOTÓ: OLÁH SZILVIA

FOTÓ: OLÁH SZILVIA

NYUGATON MA MÁR ISMERETLEN FOGLALKOZÁSOK

AZ ÓRIÁSI TÖMEG LAKÁSGONDJAINAK ENYHÍTÉSÉRE RENGETEG ÉPÍTKEZÉS ZAJLIK, EZÉRT HATALMAS MENNYISÉGŰ ÉPÍTŐANYAGRA VAN SZÜKSÉG. A TÉGLAGYÁRAK A NAGYOBB FOLYÓK KÖZELÉBEN TALÁLHATÓK. A GARÁZSBAN A MUNKÁSOK SZEMÉLYENKÉNT NAPONTA MINIMUM 200 FARMERT FESTENEK MEG KICSI A VARRÓGÉP, DE A SZABÓ NAPONTA BEFEJEZHET EGY ÖLTÖNYT

sőt a Gangesz partján egy férfi ellentmondást nem tűrően fültisztítást ajánl. Ugyancsak itt agyagból készítenek naponta sok ezer vázát, csészét. Az utcai árusoknál ezekből lehet kapni a „massala chai”-t, a fűszeres teát.

Fogyasztás után a csészécskét rögtön a földhöz vágják, összetörik. Így a legtisztább, mert így más nem ihat a használt edényből. A csészeszilánkok aztán újabb embereknek adnak munkát...

Fogyasztás után a csészécskét rögtön a földhöz vágják, összetörik. Így a legtisztább, mert így más nem ihat a használt edényből. A csészeszilánkok aztán újabb embereknek adnak munkát, mert az edénytörmelékkel össze is kell söpörni. Ezt – az Indiai Alkotmányban lerögzítetten már több mint 50 éve nem létező – legszegényebb, „érinthetetlen” réteg tagjai végzik.

Az útminőség és a használati intenzitás megviseli a közlekedési eszközöket. Az út szélére parkolva javítják a teher- és személyautókat, buszokat, riksákat, bicikliket, motorokat. Az utak mentén, folyók közelében magas tornyok is emelkednek. A téglavetők a homokos, agyagos üledéket formákba helyezik, aztán kiteszik a tűző napra. Megszilárdulva mehet a kemencébe kiégetni. 2500 téglá készítéséért 5000 forint jár. A közelben nádcukorüzlet zajlik. Asszonyok cipelik ütemesen több 10 kg-os, hosszú nádkötegeiket a feldolgozóba, máshol pedig rögtön kézi présekkel facsarnak a nádból levet.

„Jöjjenek! Elviszem magukat valahova. Ilyet még biztosan nem láttak!” – mondja sofőrünk, amikor néhány nap után észreveszi, hogy leginkább a számunkra szokatlan helyszínek, foglalkozások érdekelnek. Egy szegényebb negyedben egy garázshoz vezet. Amikor kocsink megáll a szűk, kis utcában, a környék összefutó gyerekei mind be akarnak jutni a kapun. Mintha még sosem látták volna a belső történeteket. Ez a farmerfestő üzem. Bent három férfi dolgozik. A helyiségben sötét van és penetráns bűz. Leginkább lábszárra emlékeztető

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

vasrudak fekszenek előttük, arra húzzák rá a nadrágszárakat, majd színezőanyaggal 5-10 percig dörzsölik. Ekkorra már előkerül egy rendőr is, aki hosszú bambuszbotjával serkenti a gyerekeket a műhely elhagyására. De a felhasznált színező vegyszernek olyan erős a párolgása, hogy már könnyezünk és köhögni kezdünk.

Sofőrünk néhány házzal lejjebb ismét megáll. „Jöjjenek, szeretném, ha meglátogatnának bennünket és elfogyasztanának velünk egy csésze teát!” – mondja. A meghívás nemcsak egy spontán ötlet volt, mert felesége és anyósa jó ideje dolgozhatott az ebéden. Két kisgyermek csillapíthatatlan érdeklődéssel néz a konyha felé. Közben látjuk, hogy a farmerfestőből is ide hozzák a fél nadrágszárakat, amiket aztán az asszonyok varrnak kész nadrággá.

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

A téglavetők a homokos, agyagos üledéket formákba helyezik, aztán kiteszik a tűző napra. Megszilárdulva mehet a kemencébe kiégetni. 2500 téglá készítéséért 5000 forint jár.

A SZÍNEK ÜNNEPE – HOLI

ÉVENTE EGYSZER, A HOLIKOR INDIAIAK MILLIÓI ÜNNEPELNEK, EGYMÁS ARCÁT, RUHÁJÁT SZÍNES PORRAL BEKENVE. ILYENKOR NEM AJÁNLATOS FEHÉR RUHÁBAN, DRÁGA FÉNYKÉPEZŐGÉPPEL AZ UTCÁKON JÁRNI. SZÍNES ESEMÉNY LEHET...

INDIA VÁLTOZIK!

A LEGTÖBB TEMPLOM, KEGYHELY, VÁR, MŰEMLEK BELTERÜLETÉN MA MÁR TILOS A KOLDULÁS. ÍGY A VADENTA MOZGALOM KOLKATAI BELER MATH KÖZPONTJÁBAN IS

LÁZÁR ÁDÁM
ÍRÓ, ÚJSÁGÍRÓ, A BBC
VILÁGSZOLGÁLATÁNAK
EGYKORI SZERKESZTŐJE

Egy apró falucskán hajtunk át. Kérem a sofőrt, hogy álljunk meg egy fa árnyékában, szemben az artézi kúttal. Érdekel, kik, milyen gyakran jönnek ide vízért. Lányok, asszonyok érkeznek folyamatosan, mindenkinél több kancsó, lábas van. A tiszta víz nagy kincs, pláne, ahol ilyen kevés és ilyen meleg van. Legalábbis nyáron. Mert télen, főleg este erősen lehül a levegő, s ahogy alkonyodni kezd, az üzletek, irodák, házak előtt férfiak gyűlnek össze. Középre néhány gallyat dobnak. Meggyújtják. A füstöt körülülve, az univerzumot fűtve sokáig melegszenek.

Az elegáns szálloda görögdinnyéjére gondolok. A vékony, aranyozott cernán lógó ár: 200 dollár! Megváltozott volna India? A tömegeknek kevéssé. Ahhoz még több időre lenne szükség...

MEGOSZTOTT VÁROS(KÉP)? A FELSZABDALT MOSTAR

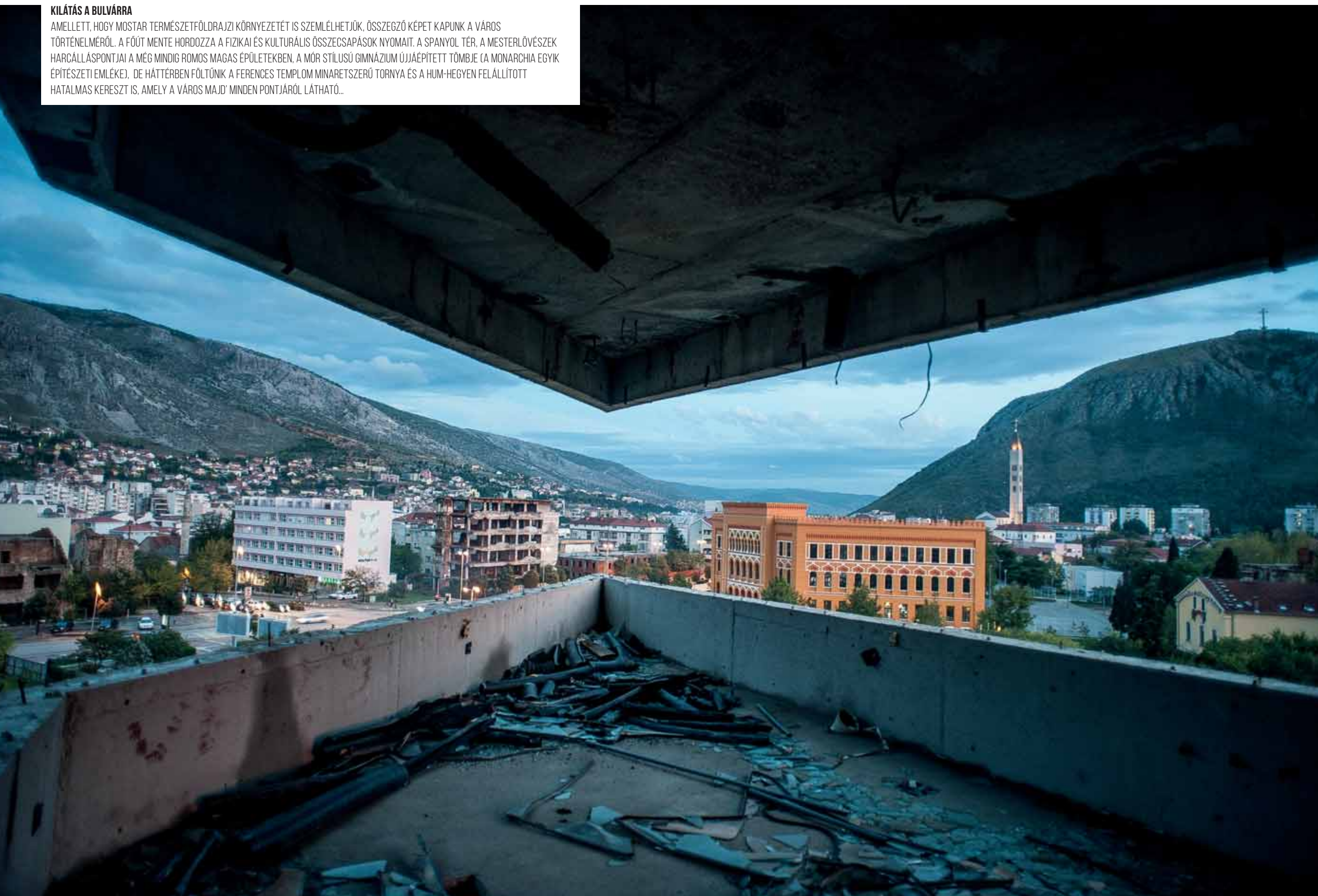
▷ SZÖVEG: BOTTLIK ZSOLT, KÉP: BOTTLIK ZSOLT, KÁLLÓ PÉTER

A hercegovinai Mostarról sokféle képzettársításunk lehet: a balkáni kisváros képe, amely a 19–20. század fordulóján Csontváryt is megihlette, vagy ahol a közép-európai szemnek szokatlan kulturális sokszínűség fogadja a mai napig a modern kor utazóit. De eszünkbe juthat a Jugoszlávia földbomlását kísérő borzalmas háború is, és azok a képsorok, melyeken a város jelképének számító Öreg híd lerombolását láthatjuk. A híd – amely nyugat-európai anyagi, valamint tevékeny magyar közreműködéssel épült újjá – azóta is a különböző kulturális gyökerekkel rendelkezők békés egymás mellett élésének szimbóluma.

De vajon így gondolják-e a háború alatt még egymás ellen harcoló mostariak is? A háború óta megjelenő és minden szinten érzékelhető szembenállás tapasztalata nem írja-e felül a békés egymás mellett élés elképzeléseit és a globalizált világ multikulturális voltába vetett hitet? Most nemcsak a jelenkori társadalmi törésvonalak történeti gyökereit, hanem ennek érzékelhető jelenségeit is megmutatjuk egy virtuális mostari séta során

KILÁTÁS A BULVÁRRÁ

AMELLETT, HOGY MOSTAR TERMÉSZETFÖLDRAJZI KÖRNYEZETÉT IS SZEMLÉLHETJÜK, ÖSSZEGZŐ KÉPET KAPUNK A VÁROS TÖRTÉNELMÉRŐL. A FŐÚT MENTE HORDOZZA A FIZIKAI ÉS KULTURÁLIS ÖSSZECsapások NYOMAIT, A SPANYOL TÉR, A MESTERLÖVÉSZEK HARCIÁLLÁSPONTJAI A MÉG MINDIG ROMOS MAGAS ÉPÜLETEKBEN, A MÓR STÍLUSÚ GIMNÁZIUM ÚJJÁÉPÍTETT TÖMBJE (A MONARCHIA EGYIK ÉPÍTÉSZETI EMLÉKE), DE HÁTTERBEN FÖLTŰNIK A FERENCES TEMPLOM MINARETSZERŰ TORNYA ÉS A HUM-HEGYEN FELÁLLÍTOTT HATALMAS KERESZT IS, AMELY A VÁROS MAJD' MINDEN PONTJÁRÓL LÁTHATÓ..

TÖRTÉNETI SZÍNFALAK

Bosznia-Hercegovina – mint ahogy neve is utal rá – történelmileg két részből áll. Az északi rész a hasonló nevű folyóról elnevezett tulajdonképpeni Bosznia, míg a déli a mai ország mintegy negyedét kitevő Hercegovina, amely a környék 15. századi urának titulására utal.

Bosznia–Hercegovina mai területén a kora középkorban a nyelvi állapotokat a szlávok 6–7. században történő bevándorlása határozta meg, amely modern értelemben nem jelentett nyelvi egységet, de mégiscsak meghatározott valamilyen közös keretet. Az egyházzakadást követően, a kereszténység keleti és nyugati befolyási övezetének (Róma és

A térség 15. századi oszmán meghódítása következtében a lakosság vallási összetételében arányeltolódás következett be.

A LETŰNT FÉNYKOR KÖVEI

AZ ÖREG HIDAT KÖRÜLÖLELŐ ÜZLETI NEGYEDBEN, A NERETVA BAL PARTJÁN FŐLEG A KÉZMŰIPAR, A JOBB PARTON PEDIG A KISKERESKEDELEM VOLT A FŐ TEVÉKENYSÉG. SZÜK UTCÁK, KIS ÜZLETEKKEL, KERESKEDELMET KISZOLGÁLÓ ÉPÜLETEKKEL (RAKTÁRAK), FÜRDŐVEL ÉS KARAVÁNSZÁLLÁSOKKAL

Bizánc) határvidékévé vált. Ugyanakkor egyik vallási irányzatnak sem sikerült tartósan fölénybe kerülnie. Sőt, a 12. században e területen létrejött első államban később (13. sz.) megjelent egy harmadik keresztény irányzat, amelyből párhuzamosan a világi hatalom erősödésével a térség kulturális képét egyre inkább meghatározó boszniai egyház alakult ki. Visszaszorulásukban később a ferences rend jelenléte és támogatott tevékenysége is jelentős szerepet játszott.

A térség 15. századi oszmán meghódítása következtében a lakosság vallási összetételében arányeltolódás következett be. Mindezt a katolikusok északra vándorlása, az ortodox és iszlám vallásúak érkezése és a lakosság jelentős részének iszlámra történő áttérése magyarázza.

NYŰZSGÓ KÖZPONT

A FORGALMAS BAZÁR EGY KORABELI KÉPESLAPON. AZ ÁRUVÁLASZTÉK MA IS SZÉLES, DE TERMÉSZETESEN LEGINKÁBB A TURISTÁK IGÉNYEIRE(?) FORMÁLVA

Eme áttérések leginkább a mezőgazdasági termelésre alkalmasabb nyugat-balkáni, mélyebben fekvő alföldi területeket, folyóvölgyeket, medencéket, illetve a stratégiaileg fontos kereskedelmi és hadi utak menti térségeket érintették. Emellett az oszmán adminisztráció központi helyzetű településekbe történő beköltözése is szerepet játszott abban, hogy a muszlim településterület növekedésének szintén fontos földrajzi jellemzője volt, hogy sokkal magasabb arányban lakták a városokat, mint a keresztények.

MOSTAR FÉNYKORA

Mostar fontos stratégiai helyzetben, a Neretva észak–déli irányú völgyének kiszélesedésében, ún. kapuvárosként Hercegovina központi térségében fekszik. Alapításának idején, a Neretva két partján épült két vár és az itt található átkelő körül formálódott a korabeli városközpont. A központi funkciókkal rendelkező balkáni települések a kezdeti, dinamikus hódításokkal jellemezhető oszmán időszak első évtizedeiben vették föl azokat a keleties jegyeket, amelyeket többnyire ma is megfigyelhetünk.

A 16. századi Mostar első, ha nem az egyetlen igazi fénykora volt, amikor Hercegovina gazdasági centrumává nőtte ki magát. Ez leginkább a Birodalom terjeszkedésével függött össze az itt állomásozó katonaságot kiszolgáló tevékenységek és a stratégiai helyzet együttes hatása következtében. A lakosság döntően muszlim vallású volt, jóllehet megfértek mellettük a korábban már a környéken lakó katolikusok is.

Az Oszmán Birodalom területszerző politikájának dinamizmusa a 17. századra megtorpant.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
BOTTLIK ZSOLT

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

A 16. századi Mostar első, ha nem az egyetlen igazi fénykora volt, amikor Hercegovina gazdasági centrumává nőtte ki magát. Ez leginkább a Birodalom terjeszkedésével függött össze

KÖZPONTI ATTRAKCIÓ

MIKÖZBEN AZ ÖREG HÍD A KÍVÜLLÁLLÓKNAK A KÖZÉPKORI KELETI ÉPÍTÉSZET GYÖNGYSZEME, ESETLEG A MEGBÉKÉLÉS SZIMBÓLUMA, A HELYI FIATALOK SZÁMÁRA A VAGÁNYSÁGOT IS JELENTI A CSAK NEM 30 MÉTERES MAGASSÁGBÓL A NERETVÁBA UGRANI. A HÍDRÓL UGRÁSNAK TÖBB SZÁZ ÉVES HAGYOMÁNYA VAN, AMI MA TURISTÁK EZREIT VONZZA JÚLIUS UTOLSÓ VASÁRNAPJÁN A VÁROSBA

Magyarország középső részéről történő kiűzésük Bosznia stratégiai jelentőségét is fölértékelt. A kiűrt magyarországi területekről elmenekülő muszlim adminisztráció és lakosság többsége itt települt le a határőrzettel megbízott térségekbe.

Az Oszmán Birodalomban az egyik alappillér volt a muszlim vallású csoportok helyzetbe hozása. Ennek ellenpontjaként a döntően vidéken, illetve a városok közelében élő nem muszlim lakosság közül a katolikusok nyelvi alapon, az ortodoxok pedig a görög vezetésű egyházszerzőtől való önállósodással törekedtek kitölteni a 19. századi nacionalizmus korabeli kereteit.

Miközben a horvát és szerb nemzeti mozgalmak ekkor már komoly politikai törekvéseket fogalmaztak meg, a balkáni muszlimok között modern értelemben vett nemzeti egység nem figyelhető meg. Ez utóbbi fokozatosan alakult az Oszmán Birodalom Balkánról történő kiszorításával párhuzamosan. A csoporttudat a későbbiekben folyamatosan erősödött, mígnem az 1970-es évekre a titói Jugoszláviában a délszláv nyelvű muszlimokat önálló csoportnak ismerték el, és magukat bosnyáknak definiálhatták.

HATALOM ÉS VÁROSSZERKEZET

Bosznia Osztrák–Magyar Monarchia általi katonai megszállását a muszlimok ideiglenesnek tekintették, és passzív ellenállásba burkolóztak. A Monarchia időszaka azonban elég hosszú volt ahhoz, hogy több városépítészeti emlékekkel járjon hozzá a mostari városképhez. Amellett, hogy a közép-európai építészeti hagyományok jelennek meg az ekkori épületek stílusában, ez a korszak az, amikor az oszmán időkben fizikailag is elkülönült munka- és lakóhely funkcionális részei kezdtek összekeveredni. A város észak és nyugat felé terjeszkedett, és az addigi Öreg híd (Stari Most) mentén működő központ fokozatosan elvesztette a jelentőségét, miközben a muszlim társadalom is egyre inkább a perifériára szorult.

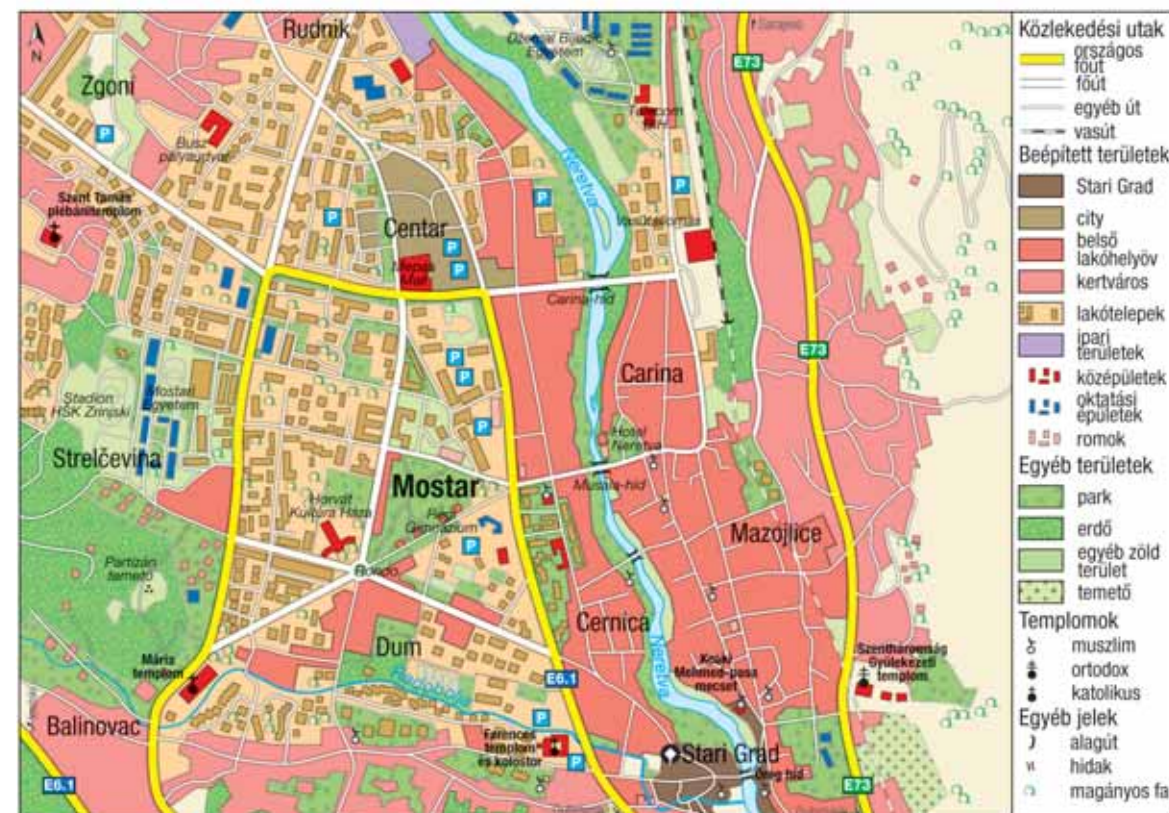
1920-ban megalakult a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság (1929-től Jugoszlávia), amely magában foglalta Bosznia-Hercegovina területét, és lényegében a szerb érdekeket érvényesítette. Ezt az időszakot a muszlim politikai vezetők helykeresése jellemezte: hol a szerb politika, hol a horvát autonómiatörekvések mellé álltak.

A továbbra is Hercegovina fővárosának számító település életében ez a korszak a csendes stagnálás időszaka volt. A közigazgatás átszervezése miatt kevésbé volt a középpontban, illetve a belgrádi hatalom oldaláról perifériának számított, így elkerülték az állami beruházások.

1920-ban megalakult a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság (1929-től Jugoszlávia), amely magában foglalta Bosznia-Hercegovina területét, és lényegében a szerb érdekeket érvényesítette.

A STARI GRAD (ÓVÁROS) MADÁRTÁVLAIBÓL

A VÁROS FÉNYKORÁRA EMLÉKEZTETŐ ÓVÁROS KÉSŐBBI ÉPÜLETEK SZORÍTÁSÁBAN IS FELTŰNŐEN KOMPAKT TÖMBJE A MODERN KORBAN ÚJRA KÖZPONTI FUNKCIÓKAT LÁT EL. EBBEN SZEREPE VAN A KULTÚRHORDOZÓ MUSZLIM BOSNYÁKOKNAK, AKIK AZ 1970-ES ÉVEKBEN LETTEK A „TITÓI” JUGOSZLÁVIA ELISMERT NÉPCSORTJA

MOSTAR KÖZPONTJÁNAK ELTÉRŐ SZEREPEKŰ RÉSZEI ÉS LEGFONTOSABB ÉPÜLETEI

TÁVOL EGYMÁSTÓL

AZ ELŐTÉRBE AZ 1990-ES ÉVEK HARCAIBAN ELESETT MUSZLIMOK FEJFÁI, AMELYEK TÖBB KÖZTÉR KÉPÉT IS MEGHATÁROZZÁK A VÁROSBAN. A HÁTTÉRBE A MINARETSZERŰ, A HORVÁT IDENTITÁS SZÁMÁRA ELSŐDLEGES KATOLIKUS TEMPLORTORONY JELZI A TÖBBSÉGI TÁRSADALOM JELENLÉTÉT

A szocialista „titói” Jugoszláviában a szerb nacionalizmus törekvéseit felváltotta a proletár internacionalizmus táptalaján álló „testvériség és egység” ideológiája. Elfogadva az ország etnikai heterogenitását, a nyelvi hasonlóságokat hangsúlyozták – a nemzetiségi kérdés történelmi háttérét és társadalmi vetületeit háttérbe szorították. Emellett a szocialista táborból száműzött Jugoszlávia az 1960-as években az el nem kötelezett országok mozgalmának állt élére, így több muszlim országgal is jó viszonyt ápolt. E folyamat az előző 100 évvel ellentétben az 1960-as évektől gazdaságilag és identitásában is erősítette a boszniai muszlimokat.

Mostar életében is újabb fellendülés kezdődött. Elsősorban a gazdasági fejlesztések (alumíniumkohászat, vízi erőmű, dohánygyár) munkaerőigénye és a környezeti lehetőségek miatt a nyugati városrész (illetve a város déli előtere) terjeszkedett. Ekkor tevődött át végérvényesen a Neretva jobb partjára a város új centruma, és épültek a többemeletes, toronyházas városrészek.

A szocialista táborból száműzött Jugoszlávia az 1960-as években állt az el nem kötelezett országok mozgalmának élére, így több muszlim országgal is jó viszonyt ápolt.

A POLGÁHÁBORÚS MOSTAR

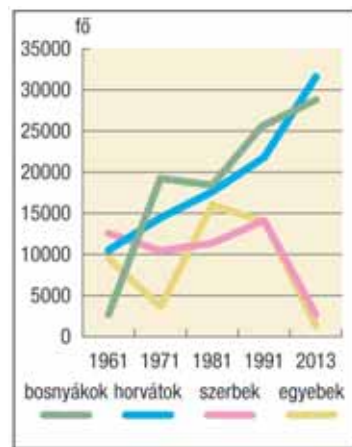
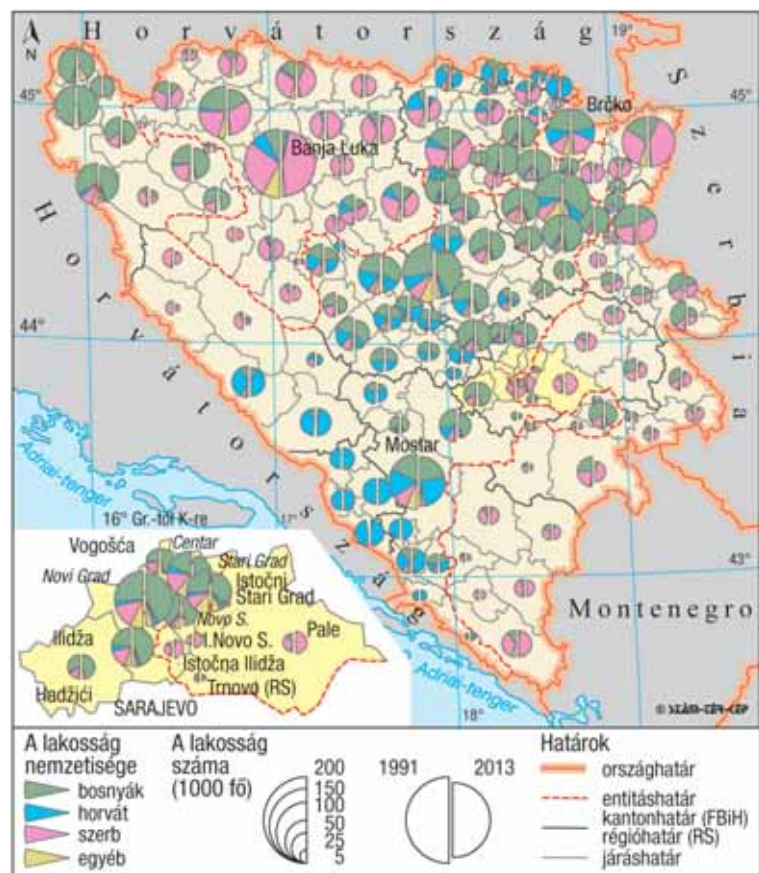
Bár a „titói” Jugoszlávia igyekezett a nemzeti különbségekből adódó problémákat kezelni, a súrlódásokat nem tudta teljesen háttérbe szorítani. Így elemi erővel föltörve, véres háborúval kezdődött a politikai rendszerváltozás és ezzel párhuzamosan a jugoszláv etnikai mozaik teljes szétesése.

Bosznia 1992-ben kinyilvánított függetlensége nyomán a Jugoszláv Hadsereg által támogatott szerbek az ország jelentős részeit ellenőrzésük alá vonták. Ekkor a horvátok és a muszlimok még együtt harcoltak a szerbek ellen. A boszniai horvát vezetők azonban – nem bízva az ország önállóságában – 1992 nyarán kikiáltották a Herceg-Boszniai Horvát Köztársaságot. A háború így háromoldalúvá vált.

1992 őszén vonták blokád alá a horvátok Mostart, amelyet földrajzi és stratégiai jelentősége miatt szerettek volna szakadár államuk fővárosává tenni.

A harcok során a város kettészakadt, a horvátok által megszállt nyugati területekről elűzték a muszlimokat. A megmerevedő frontvonal a város nyugati részében húzódó főutca (Bulvar) mentén teljesen kettévágta a várost. A város ellenőrzéséért vívott csatározások alatt a szemben állók a tüzérségi támadássorozat során először szisztematikusan lerombolták az ellenség szimbolikus jelentőségű egyházi épületeit (templomokat, kolostorokat, rendházakat) és oktatási intézményeit. Ezután

A város ellenőrzéséért vívott csatározások alatt a szemben állók először szisztematikusan lerombolták az ellenség szimbolikus jelentőségű egyházi épületeit és oktatási intézményeit.

A MOSTARBAN ÉLŐ NÉPCSOPORTOK LÉTSZÁMVÁLTOZÁSA (1961–2013)

BOSZNIA-HERCEGOVINA NEMZETISÉGI ÖSSZETÉTELE (1991–2013)

AKNÁK NYOMÁBAN

TÜZSZERÉSZ TÉR VISSZA MOSTAR-PEREMI BÁZISÁRA. AZ ÉVEKIG TARTÓ HÁBORÚ SORÁN LERAKOTT, REJTŐZKÖDŐ TAPOSÓAKNÁK ÉS A FEL NEM ROBBANT LŐSZEREK HATÁSTALANÍTÁSA MÉG SOKÁIG AD MUNKÁT A NERETVA VÖLGYÉBEN

következett a lakó- és gazdasági épületek, majd az infrastruktúra teljes megsemmisítése. Mostar így vált az 1990-es évek délszláv háborújának legdurvábban lerombolt városává, mire 1994 tavaszán amerikai nyomásra sikerült beszüntetni a horvát–bosnyák szembenállást és tető alá hozni a bosnyák–horvát föderációt.

Manapság a várost körülvevő magaslatokról lepillantva már nehezen vesszük észre a háború közvetlen nyomait a döntően nyugati segítséggel újjáépült településen. Következményeit azonban akkor is érezhetjük, ha csak egy sétát teszünk az egykori frontvonal mentén.

A háború előtt relatív többségben az 1971-ben elismert nemzetiséggé váló muszlim vallású bosnyákok voltak. Mellettük jelentős horvát és szerb csoportok is lakták a várost. A háború hatására a szerbek létszáma drasztikusan lecsökkent, ma már alig 3000 főre olvadt egykor jóval nagyobb létszámú közösségük. A bosnyákok jelentős embervesztesége és kivándorlása miatt a legújabb adatok szerint a horvátok számítanak a vezető népcsoportnak.

A háború következménye azonban az is, hogy a szerbek döntő többségének elvándorlása után a két legnagyobb közösség a korábbi frontvonal (ma: Bulvár) mentén erősen szétválasztva, lényegében két külön Mostarban él. A háború után a városnak különleges jogállása (egyesített város) volt, ami az országban csak öt illette meg. A patikamérlegesen kimért hatalmi struktúra a kisebb létszámú bosnyák közösséget segíti, mivel kevesebb választójuk van és ugyanannyi képviselőt küldhetnek a városi tanácsba. 2008 óta ugyanakkor nem sikerült polgármestert választani, mert nincs megegyezés az erősen etnikai jellegű pártok között.

A háború után a városnak különleges jogállása (egyesített város) volt, ami az országban csak Mostart illette meg.

MOSTAR, A MULTIETNIKUS(?) HERCEGOVINAI VÁROS

Az 1990-es évek háborúja mély árkokat húzott a történelem során kulturális, nemzetiségi alapon kialakult közösségek közé. Ez a városképen és az emberek térhasználatában is megmutatkozik. Az etnikailag kettéosztott városban kimagasló fontosságú a főút: a mostari utcanevek etnikai jelentéstartalmát figyelve semlegesen csak egyszerűen Bulvárnak nevezett rész alkotta a bosnyák–horvát harcok idején a háborús frontvonalat.

Miután a különböző népcsoportok leginkább vallásuk alapján határozzák meg identitásukat, a szakrális helyek különös jelentőségűek, de még a köztér nevének is szimbólumértéke van. Nem csoda, hogy a harcok során ezeket próbálták megsemmisíteni és a béke beköszöntével először újjáépíteni, utóbbival demonstrálva a hozzájuk kapcsolódó csoport jelenlétét.

A Bulvár mentén délről érkezve azonnal föltűnik a horvátok számára elsődleges centrum, a ferences templom és a hozzá kapcsolódó kolostorépület. A háború alatt szétlőtt templom rekordgyorsasággal újjáépült vasbeton tömbje mellett emelkedő 107 m-es torony a város szinte minden pontjáról látható, csakúgy, mint a minden népcsoport fölött egyként emelkedő Hum-hegyen a kereszténység 2000 éves évfordulójára épült hatalmas kereszt. Az utcanevek is beszédesek: Ferencesek utcája, Ambre Miletic páter vagy éppen Milčevića páter utca jelzi a ferencesek korábbi és jelenlegi fontosságát és a térfoglalás jelentőségét.

A Bulváron továbbhaladva a mostari Városháza és a Monarchia idején épült, pszeudomór elemeket is felvonultató gimnáziumi épület szépen felújított tömbje tűnik föl. A részben romos épületekkel szegélyezett, az újjáépítésben és a rendfenntartásban részt vevő spanyol KFOR-katonák tiszteletére elnevezett Spanyol térről platánsor és számtalan villa szegélyezte, Zrínyi Miklós (horvátul: Nikola Subić Zrinski) egykori horvát báró elnevezett allé vezet el a „rondóhoz”, ahol a Horvát Kulturális Központ épülete áll. Az ide kifutó köztér elnevezése is mutatja, hogy horvátok által lakott városrészekben járunk. Többnyire a még önálló 10–11. századi Horvátország vagy Bosznia még katolikus nagyságairól – Mihajlo Višević, Knjiez Branimir, Kralj Tvrtko – neveztek el az utcákat.

A szerbek vallási központja a város keleti részén a domboldalon épült ortodox templom (Szentháromság Gyülekezeti Templom) a város jelentős részéről jól láthatóan magasodik. Ennek újjáépítése késik, bár az már látható, hogy eredeti pompájában kívánják helyreállítani. Vélhetően a szerb közösség erőteljes csökkenése is szerepet játszik abban, hogy e környék ma már városi periferiának számít.

A Neretván átívelő három hídra vezető, kelet–nyugati irányú utak megtartották a szocialista időszakban a partizánegységekről kapott nevüket (Mostari zászlóalj utcája, X. Hercegovinai brigád útja). Ugyanígy megmaradt a muszlim városrész fő közlekedési útjára alkotó utca Josip Broz Tito neve is. A bosnyákok leginkább a délszláv nyelvű muszlimok külön entitásként történő elismerése miatt tekintenek pozitívan a titói időszakra...

A Neretván átívelő három hídra vezető, kelet–nyugati irányú utak megtartották a szocialista időszakban a partizán-egységekről kapott nevüket (Mostari zászlóalj utcája, X. Hercegovinai brigád útja).

KISSÉ RIDEGNEK TŰNNEK, DE ANNÁL IMPOZÁNSABB HATÁSÚAK
A REKORDGYORSASÁGGAL ÚJJÁÉPÜLT FERENCES-TEPLOM VASBETON FALAI. AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYÉKE NEMCSAK MISÉK ALKALMÁVAL VÁLIK A HORVÁT KÖZÖSSÉG KÖZPONTI TÉRSÉGÉVÉ.

BOTTLIK ZSOLT
GEOGRÁFUS, AZ ELTE DOCENSE. KUTATÁSI TERÜLETE AZ ETNIKAI FÖLDRAJZ

KÁLLÓ PÉTER
A FÖLDGÖMB MŰVÉSZETI MUNKATÁRSA, FOTÓGRÁFUSA, SZÁMOS RANGOS DÍJ NYERTESE

A gazdasági funkcióit szinte teljes egészében megtartó, egykori történelmi városrész ma is egyértelműen a muszlimok városi tere. Az idegenforgalom lehetőséget teremt, hogy a korábbi tevékenységek – a kis-kereskedelem, a vendéglátás, de bizonyos mértékig a kézműipar is – tovább éljenek és kiszolgálják a turistákat. A kisboltokban persze használati tárgyak helyett leginkább szuveníreket vehetünk, a nagy börtöncserző műhelyek helyett pedig „ékszerkovácsok” árulják portékáikat, és a karavánserájok letűntével éttermek, szállodák szolgálják ki a látogatókat. A még most is jelentős számú mecset továbbra is közösségi térként működik, ugyanakkor a későbbi korok kialakította háztömbök közötti parkok és terek az 1990-es évek háborújában elhunyt temetőjeként és egyben mementóként működnek.

A város két domináns közösségének elkülönülését a párhuzamosan üzemeltetett közoktatási intézmények (általános iskolák, gimnáziumok), valamint az 1977-ben alapított egyetem kettéválása is jól mutatja. A város szülöttéről, az egykori Jugoszlávia egyik miniszterelnökéről elnevezett Džemal Bijedić Egyetemből kiválasztott alakult meg University Mostar néven a horvát egyetem – mégpedig 1992-ben, a háború folyamán. És természetesen mind a két intézmény a „saját” városrészében működik...

MUSTANG

LO ELVESZETT MENNYEI KIRÁLYSÁGA

▷ SZÖVEG ÉS KÉP: MARKÓ ROLAND

„Egy álmot kutattam, melyet már ezrek megálmodtak előttem. Egy elveszett horizontról álmodtam. Éreztem, hogy valahol létezik egy utolsó földdarab, mely még érintetlen és kortalan, melyet a világ még nem fedezett fel.” (Michel Peissel)

Pár éve egy katmandui könyvesboltban nézelődtem. Ekkor leltem rá Michel Peissel francia utazó, etnológus könyvére. Beleolvastam, és alig tudtam letenni. Volt időm rá bőven, mivel odakinn folyamatosan ömlött az eső. Ez a találkozás volt utazásunk kezdete abba a királyságba, amit Ame Pal nyugat-tibeti buddhista harcos alapított 1380-ban, de tibeti és ladakhi krónikák már a 7. századtól Lo földjeként említenek

LO MANTANG, AZ ÉLŐ SKANZEN

A SZŰK KIS UTCÁKON TÖBB GENERÁCIÓ MÚLATJA EGYÜTT AZ IDŐT. AZ ŐSLAKOSOK ITT FOGLALATOSKODNAK, SZŐNEK, BESZÉLGETNEK. BÁR MINDENKI NAGYON KEDVES, AZ IDEGENEKKEL SZEMBEN MÉG TARTJÁK A TÁVOLSÁGOT

A NAGY HEGYEK MÖGÖTT

Peissel számára 1964-ben még elég kockázatos vállalkozásnak tűnt Mustang területére lépni. Már csak azért is, mivel 1992-ig e határ menti terület a külföldiek számára tiltott zónának számított. Ő akkor érkezett, amikor épp háború dúlt, s a legfőbb veszélyforrás nem is a kínai hadsereg, hanem a kicsi, Nepálhoz tartozó királyság területén gerillaként harcoló tibeti khampák jelenléte volt. A khampák (gyakran említik őket mint „Buddha harcosai”) ugyan évszázadok óta hírhedt hegyi fegyveresek, de ekkor már a kínai megszállás

A legfőbb veszélyforrás nem is a kínai hadsereg, hanem a kicsi, Nepálhoz tartozó királyság területén gerillaként harcoló tibeti khampák jelenléte volt.

A HIMALÁJA MÉLYÉN
MINDEN EGYES KANYAR ÚJABB
ÉS ÚJABB MEGLEPETÉSEKET,
FORMÁKAT, SZÍNEKET TARTOGAT

ellen küzdöttek, katonai kiképzésüket a CIA koordinálta – ám ez már egy másik történet lehetne.

2017-ben már nincsenek ilyen veszélyek. Mustang adminisztratív központja, Jomson légi úton is megközelíthető Pokharából. Mivel ez a világ egyik legszelebb repte, ezért csak a reggeli, nyugodtabb órákban biztonságos a repülés. Mi már jóval kilenc után érünk földet, s alig telik el félóra, orkánerejű szél támad. Rossz idő esetén nincs légitforgalom, marad a várakozás, vagy az igen hosszadalmas, hegyi, buszos zötykölődés. Velünk tart Daiwa és Puskar serpa, szükség lehet a segítségükre. Nem is fizikai értelemben, hanem sokkal inkább a helyismeretükre, tibeti nyelvtudásukra számítunk.

VÉSZES FOGYATKOZÁS

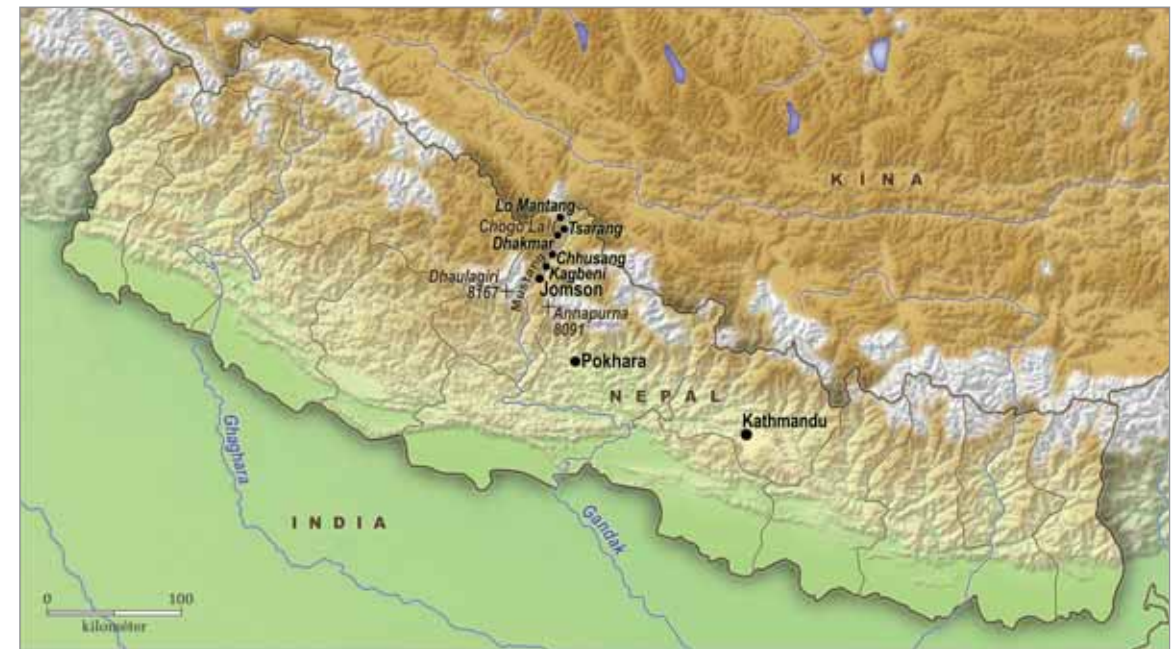
Kagbeni. Az engedélyek ellenőrzése. A település 15. századi kolostorának vezetője már-már világi láma. Szabadidejében szívesen vegyül, folyékonyan beszél angolul, örömmel mesél a helyiek és a kolostor életéről. Az elmúlt évtizedekben számos itt nevelkedett szerzetes számára adatott meg az esély, hogy Indiában vagy Katmanduban mélyítse tovább spirituális ismereteit. Néhányuk szerencsére visszatért szülőhelyére, és az ő közreműködésükkel tartják életben a buddhista tanításokat.

Chhuksang. Az egyik helyi teaházban éjszakázunk, ahol épp almás pitét sütnek! Még épp 3000 méter alatt vagyunk, az alma jól terem, az őslakos lobák pedig kedvelik. Utolsó királyuk, Mustangi Raja Jigmi Palbar Bista 2016-ban hunyt el. Tisztában volt vele, hogy nehéz idők jönnek népére. Ennek egyik oka a népességfogyás, a másik pedig a környezeti változások számlájára írható. Mustangot 2001-ben még 15 ezren lakták, 2005-ben már csak 8 ezren, most pedig alig több, mint 5000 állandó lakosa van a területnek. A népesség előregszik, és nagy a csábítás a könnyebb megélhetést adó városi vagy épp indiai területek felől.

Mustangot 2001-ben még 15 ezren lakták, 2005-ben már csak 8 ezren, most pedig alig több, mint 5000 állandó lakosa van a területnek.

SZABDALT TEREPEEN

ÚTBAN A NEHEZEN MEGKÖZELÍTHETŐ KONCHOK LING-BARLANG FELÉ MINDEN LÉPÉSÜNKRE VIGYÁZNI KELL: VÁRATLAN SZÉLLŐKÉSEK NEHEZÍTIK A GERINCEKEN VALÓ JÁRÁST

LO MANTANGBAN, TÜRABOTTAL

Ő BIZONYÁRA MÁR NEM FOGJA ELHAGYNI SZÜLŐHELYÉT, ELLENTÉTBEN A FIATALABB GENERÁCIÓKKAL

Mustang éghajlata kifejezetten száraz, s a vízhiány egyre nagyobb problémát jelent. A vidék a Dhaulagiri és az Annapurna hatalmas 8000-einek árnyékában fekszik, csapadékban szegény.

A határ menti helyzetből adódóan a Tibettel ápolat kereskedelmi szálak mindig is rendkívül fontosak voltak. A fő kereskedelmi időszaknak a betakarítások utáni tél számított. Manapság az októberi aratás után sokan inkább elmennek a fővárosba vagy egészen Indiáig is, hiszen ott több pénzt tudnak keresni. A határ zártsága miatt a tibeti kereskedelem ráadásul minimálisra zsugorodott, s ami megmaradt, kínai kezekben fut össze.

Mustang éghajlata kifejezetten száraz, s a vízhiány egyre nagyobb problémát jelent. A vidék a Dhaulagiri és az Annapurna hatalmas 8000-einek árnyékában fekszik, csapadékban szegény. A változó klíma jól érzékelhető, további szárazodással jár: a gleccserek gyorsan zsugorodnak, csökken az olvadékvíz mennyisége, patakok apadnak el, és mindez közvetlenül hat a megélhetésre is. A használható termőföld és a legeltetési lehetőség zsugorodik, csökken az állatállomány, egyre nehezebb az elzárt helyszínek önfenntartása. Aki csak teheti, Pokharába vagy Katmanduba költözik. Vannak olyan falvak, ahol már a buddhista fesztiválok is elmaradnak, hiszen csak néhány idős ember maradt helyben...

SANGYE LÁMA KIS CELLÁJÁBAN

A SANGYE NÉV ŐSI TIBETI JELENTÉSE: BUDDHA. A KÖRNYÉKEN ÉLŐ HELYIEK NÉHA FELJÁRNAK HOZZÁ, SZIKLÁBA VÁJT KOLOSTORÁBA. NÉHA Ő IS LEMEGY A FALUBELIEK KÖZÉ

ÉVSZÁZADOS ÉPÜLETEK

A HIMALÁJA SZÁRAZ VIDÉKEIN AZ AGYAGÉPÜLETEK ÉS FASZERKEZETEK IS ÉVSZÁZADOKIG HASZNÁLHATÓAK MARADNAK. ÍGY MIÉRT IS VÁLTOZTATNÁNAK A TRADICIONÁLIS ÉPÍTÉSI MÓDOKON...

BARLANGI LÁMA

Dhakmar felé indulunk. Sziklába vájt barlangok sokasága mellett haladunk el, bejárataik 10-20 emelet magasságban nyílnak fölöttünk. Félúton – egy kanyonon keresztüljutva elérjük a Chungsi barlangkolostorát. A legenda szerint itt élt és meditált Rinpoche guru, aki a 8. században elhozta a buddhizmust erre a földre.

3500 méter magasságban vagyunk, a meredek lépcsősoron felkapaszkodva Sangye lámával találkozunk. Azonnal megszakítja imáját, s ülőhellyel kínál. Szemmel láthatóan örül nekünk, elmondása szerint már hónapok óta nem jártak erre idegenek. Származási országunkat hallva rögtön megemlíti, hogy egy nagy magyar tó mellett van egy buddhista szentély is (valószínűleg Zalasántóra gondol). Iskoláit Indiában végezte, s ott sokat tanult a nyugati világról. De itt már több mint egy éve él teljes magányában a kolostorban. És miközben beszél, végig mosolyog ránk.

„Mentes vagyok minden vágytól. Imádkozom, meditálok és a kolostort

„Az egymás iránti szeretet helyett már csak a tárgyainkat szeretjük igazán. Az embereket szeretni kell, a tárgyakat használni, s nem fordítva!”

gondozom.” Azt is kifejti, hogy szerinte mi a baj a külső világgal: az egymás iránti szeretet helyett már csak a tárgyainkat szeretjük igazán. „Az embereket szeretni kell, a tárgyakat használni, s nem fordítva, ahogy a dalai láma is figyelmeztet erre.”

Ha vezetői úgy rendelkeznek, akkor menni fog a következő, a világtól elzárt kis barlangba, vagy akár kolostorba, ő ezt az életet választotta. „Mindenem megvan, amire csak szükségem lehet: van vizem, amiből teát készítek, van mit ennem, mi más kellhet még?”

Még mielőtt beléptünk a szentélybe, észrevettem felakasztva többtucatnyi khatát (tibeti sál). Az egyik nekem valamiért rögtön kitűnt a többi közül, de fogalmam sincs, miért. Búcsúzásunkkor a láma felállt, majd odament a khatákhoz. Rám nézett, majd elővette azt, amelyiket az első pillanatban kiszúrtam magamnak. Azt mondta, hogy ez a sál hozzám tartozik, kísérjen szerencse! Mindegyikünk kapott egyet, azt, amelyik hozzám tartozott...

Azt mondta, hogy ez a sál hozzám tartozik, kísérjen szerencse! Mindegyikünk kapott egyet, azt, amelyik hozzám tartozott...

FŐVÁROSI LÁNYOK

A FIATALOK NYITOTTAK ÉS A LÁNYOK NAGY BÓKNAK VESZIK, HA LEFOTÓZZÁK ŐKET. MA MÁR SOKKAL KÉSŐBB MENNEK FÉRJHEZ, MINT ELŐDEIK

KÉSŐ DÉLUTÁN

NAPKÖZBEN NÉHA ELVISELHETETLEN A NAP EREJE, DE KÉSŐBB MÁR AZ IDŐSEBBEK IS ELŐMERÉSZKEDNEK AZ ÁRNYÉKOSABB UTCÁKBÓL

TÖBBSZÖRÖSEN FÉRJEZETT

A lobák poliandriában élnek, a ház asszonyának több férje is lehet. E régi tibeti tradíció Mustangban a mai napig él. Általában testvérek vesznek el egy asszonyt, aki teljesen egyenlőként bánik férjeivel (általában két férjjel). Az éjszakákat testvériesen beosztják egymás között, s születendő gyermekeiket vállvetve nevelik, a gyermekek sem tesznek különbséget apa és apa között. Az egyik férj elárulja, hogy amikor nem ő hál az asszonnyal, akkor bizony sok changot (alkoholos ital) leküld. De ha rajta van a sor, akkor nem iszik, hiszen „dolga van”.

De vajon miért alakult ki a poliandria e zord, magashegyi vidéken? Egyrészt nyilvánvaló, hogy

Általában testvérek vesznek el egy asszonyt, aki teljesen egyenlőként bánik férjeivel (általában két férjjel). Az éjszakákat testvériesen beosztják egymás között...

egy nagyobb földet, a több jószágot két vagy több férfinak sokkal könnyebb gondoznia, az általános ok azonban az igen szűkösen rendelkezésre álló használható földterület elaprózódásának megakadályozása, hiszen az egyben tartott földek művelésével és a nagyobb csordák tulajdonlásával hatékonyabb a boldogulás. A megélhetés alapja az egészséges jószág (kecskék, birkák, jakok) és persze az egészen 4000 méterig termő árpa, valamint a hajdina, a borsó és a burgonya.

Ugyanakkor előfordul az is, hogy egy férfinak lehet egy második felesége is, de csak abban az esetben, ha a nő nem tud gyermeket szülni.

Előfordul az is, hogy egy férfinak lehet egy második felesége is, de csak abban az esetben, ha a nő nem tud gyermeket szülni.

CSORTENEK ÉS SZIRTEK

A KÖRNYEZETÜNKBE ILLESZKEDŐ CSORTENEK VÁRATLANUL BUKKANNAK FEL ELŐTTÜNK, DE – BUDDHISTA VIDÉKRŐL LÉVÉN SZÓ – MINDEN FONTOSABB ÚT MENTÉN, HÁGÓKBAN, ÁTKELŐHELYEKEN ÉS TELEPÜLÉSEK KÖZELÉBEN FELLEMLHETŐK

LO MANTANG

Dhakmarba késő este érkezünk, a szállásunk tele van helyiekkel. Itt sincs áram. Az éjszaka már fagyos, alig várjuk a kora reggeli indulást. Tsarangot érintve jutunk el a Madaringma csortenekhez, innen indulunk tovább gyalogszerrel Lo Mantangba, a fővárosba. A menet legmagasabb pontja a 4280 méteres Chogo-hágó. Két magaslaton mászunk át, míg egyszer csak hirtelen felbukkan a fallal erősített település.

Mintha több száz évet repülnék vissza az időben. A gyerekek csapatokba verődve játszanak a szűk utcákon. Egyébként: mindenki az utcán, komótos beszélgetések, imádkozás, lassan múló idő. Vagy épp időtlenség. Sokan igyekeznek velünk szóba elegyedni. Szállást egy teaházban találunk, a néhai király unokaöccsénél.

Innen pár óra alatt felérünk a kínai határra, ami valójában egy végtelemben nyúló szögessdrót kerítés. Minden mozdulatunkat kamera követi a másik oldalról, ideje visszafordulnunk.

Egy kolostorudvaron gyerekek játszanak vaskarikával. Angolul jól beszélő fiatal vigyáz rájuk, elmondja, hogy a kolostor iskolájának diákjai olyan szegények, hogy nem tudnak hazamenni családjukhoz az iskolai szünetben. A szerzetesek Indiában vannak, az itt maradt gyermekek pedig egész nap játszhatnak: sehol egy tévé, egy laptop, egy mobiltelefon – csak táblajáték és vaskarika.

FÉRFI A MÚLTBÓL

JELLEGETES LO MANTANGI UTCAKÉP. NAPKÖZBEN ALIG LÁTNI DOLOGTALANUL SÉTÁLÓ EMBERT. EZ AZ IDŐS FÉRFI MEGÁLLT EGY PILLANATRA, TALÁN A FOTÓ KEDVÉÉRT. MIELŐTT TOVÁBBINDULT VOLNA, MÉG BARÁTSÁGOSAN ELMOSOLYODOTT

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
MARKÓ ROLAND

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI HÍRŐ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TREND FM.HU

ÉLTETŐ TURIZMUS?

Már láttunk és még látni is fogunk számos esetet, hogyan teszi tönkre az egzotikumra éhes áradat egy-egy hely egyediségét, sajátos légkörét.

Első nyugatiként (1952-ben) még Toni Hagen, a híres svájci geológus-geográfus, Nepál egyik legeredményesebb feltárója és fejlesztője jutott el Mustangba. Vajon mennyire lehetett más az, amit ő látott? Néhány helyen biztosan megállt az idő. Vannak még falvak, ahol a vezető lottón sorsolják ki. Aztán ő őrzi a hivatalos papírokat, Buddha-szobrokat, festményeket.

Mustang valóságos időutazás. Ám a népességfogyás kapcsán felmerül a kérdés, hogy mi lesz az egykori tibeti királysággal? Túlélésének egyetlen esélye, ha beengedik a turistákat, s nincs szigorú létszámkorlát. Ha viszont tömegturizmus kerekedik, akkor gyorsan elveszti egészen egyedi jellegét a vidék. Már láttunk és még látni is fogunk számos esetet, hogyan teszi tönkre az egzotikumra éhes áradat egy-egy hely egyediségét, sajátos légkörét. Már itt is szinte lehetetlen szállást találni, ha valaki a májusi, háromnapos Tiji fesztiválra igyekezne. Pedig nem mindennapi látvány, ahogy a szerzetesek által készített „démont” annak legyőzése után elégetik, hogy így űzzék ki a gonoszt a városból...

MARKÓ ROLAND
KÜLÖNLEGES HELYSZÍNEKRE
TARTÓ SZENVEDÉLYES
UTAZÓ

XÁNTUS-WESTERN

OLD SHATTERHAND MAGYAR HANGJA

SZÖVEG: SOMFAI KARA DÁVID

A többnyire zoológus-etnológus kutatóként ismert Xántus János 12 éves észak-amerikai száműzetése alatt két felfedezőutat is tett a vadnyugaton. A prérin szerzett élményeiről részletesen beszámolt családjának írt leveleiben, melyek 1858-ban Xántus János levelei Északamerikából címmel könyv formájában is megjelentek. De nemcsak a családjával, hanem magával Karl May-jel is aktívan levelezett, aki később róla mintázta Winnetou német barátja, Old Shatterhand alakját

Xántus János a Somogy vármegyei Csokonyán látta meg a napvilágot, később Pécssett jogot tanult, majd Kaposvárott aljegyzőként dolgozott. Az 1848-as forradalomhoz nemzetőrként csatlakozott, honvéd tüzéerként részt vett a pákozdi csatában, majd Komáromnál már mint huszár főhadnagy harcolt. Érsekújvárnál fogták el 1849-ben, a hadifogságból a következő

évben szabadult, de politikai okok miatt Prágában újra letartóztatták. Később sikerült Németországba, onnan pedig Londonba szöknie, ahol 1852-ben feljutott egy New Yorkba tartó hajóra. Itt munkát nem talált, kalandvágya viszont olthatatlan volt, így arra vállalkozott, hogy a vadnyugatra megy, és ott részt vállal a csendes-óceáni vasútvonal kitérésében.

FÖLDLOPÓK

Xántus elég viharos korszakban érkezett az Újvilágba, ez idő tájt indult meg a nagy nyugati terjeszkedés. Az egykori Luiziánát – a mai USA középső vidékének nagy részét adó területet – az Egyesült Államok 1803-ban vette meg a Napóleon vezette Franciaországtól 15 millió dollárért, majd 1834-ben itt hozták létre az Indián Területet, ahová hamarosan megkezdtek a keleti indián törzsek betelepítését. A mai Oklahoma területére került az öt civilizált törzs: a cseroki, a csoktau, a csikasau, a maszkoki és a szeminol, Kansas és Nebraska vidékére pedig az északkeleti törzsek – a potawatomi, a kickapoo, az ottawa, a meskwaki, a lenape, a shawnee,

XÁNTUS JÁNOS ÉS KARL MAY OLD SHATTERHANDNAK ÖLTÖZVE, BERLINBEN

XÁNTUS 30-AS ÉVEIBEN HOSSZÚ IDŐT TÖLTÖTT A HŐSKORÁT ÉLŐ, IGAZI VADNYUGATON. KARL MAY 50 ÉVESEN (EKKOR XÁNTUS MÁR MAJDNEM 70 VOLT) KEZDETT INDIÁN KALANDREGÉNYEKET ÍRNI, DE CSAK EZEK SIKERE UTÁN JUTOTT EL AZ USA-BA. AKKOR IS CSAK A KELETI-PARTRA. OLD SHATTERHAND VISZONT EGYESEK SZERINT AZ Ő ALTEREGÓJA VOLT. (VAGY XÁNTUSÉ)

az iowa, az illinois, a miami és az irokéz – jutottak.

Két vadnyugati útja közül az elsöre 1852 decemberében került sor: egy 64 főt számláló mérnök-expedícióhoz csatlakozott térrajzolóként, a feladat a St. Louisból Kaliforniáig tervezett, indián területeket keresztező vasútvonal nyomvonalának kitézése volt. „Nekem kevés dolgom van, papírra rajzolom a vonaljegyzeteket; hegyet, völgyet, erdőt, rétséget s általában mindent, mi a mért vonalba esik. Ezt közönségesen másnap reggel 8 óráig megkésztetem, aztán szabad vagyok egészen más napig.” – számol be öccséhez írt levelében

az expedícióban ráosztott feladatokról, amiért az útjukba kerülő indiánok gyakorta csak földlopókként emlegetik őket és a hozzájuk hasonló, az indiánok földjére szemet vető fehér embert.

Az expedíció St. Louisból a Missouri folyón Lexingtonba hajózott, majd innen a potawatomi

indiánok földjén keresztül jutott el a Nebraska folyó vidékére. Itt a folyó mentén egészen Fort Laramie-ig haladtak.

Missouri és Kansas határán járva elsőként a szeminol törzsről számolt be, de Xántus valójában egy másik törzssel keverhette őket össze, mert a szeminolok nem ezen a vidéken, hanem a Canadian folyó mentén éltek. Ahol ő járt – a mai Kansas City környékén – sauni, lenapi, kickapoo, iowa, kansa és otó törzsek

Két vadnyugati útja közül az elsöre 1852 decemberében került sor: egy 64 főt számláló mérnök-expedícióhoz csatlakozott térrajzolóként.

tanyáztak akkoriban. Akárhik is voltak, akikkel találkozott, volt közös témájuk: a törzsfőnök, mikor megtudta, hogy Xántus kényszerűségből jött idáig a „nagyvizen” túlról, pipát cserélt vele, és még egyik lányát is feleségül ajánlotta neki, „...mert téged is, épen úgy mint minket, kikergettek országodból...”.

TELEPESLÉT

IDEIGLENES SZÁLLÁSHELY, RÉSZBEN A FÖLDBE SÜLLYESZTETT „HÁZ” OKLAHOMÁBAN, 1909-BEN. XÁNTUS FÉL ÉVSZÁZADDAL KORÁBBAN ENNÉL ZORDABB LAKHATÁS MELLETT JÁRTA E VIDÉKET

INDIÁNOK ORSZÁGÚTJÁN

A frigre persze nem került sor, az expedíció pedig a potowatomik földjén keresztül haladt tovább, ahol a „*roppant sik*” prérin vadon nőtt a kukorica, a „*kolompér*” és a „*dohány*”. A Nebraska folyó vidékére egy helyi lakota (nyugati sziú) vezette el őket. A folyót sziú nyelven Panke-szka wakpának, azaz Kagyló-folyónak hívták, akkortájt ez volt az Indián Terület és a sziú és sájen vadászterület határa. Xántus hosszasan ecseteli hűgához írt egyik levelében az itteni indiánok vadász-halász szokásait, s majd – mintegy jóvátételül a női fül számára unalmas témáért – a lánytestvér kedvében járva kifejti az itt élő nők helyzetét is: „*S itten még soha sem kísértette meg opera tánczosné szerencsáját divat hajhászattal; nem szorítá meg varga a lábakat czipőcskébe, s Szakvály uram egy vállfüzőnyt vagy selyem ruhát sem*

„S itten még soha sem kísértette meg opera tánczosné szerencsáját divat hajhászattal; nem szorítá meg varga a lábakat czipőcskébe, s Szakvály uram egy vállfüzőnyt vagy selyem ruhát sem adott el.”

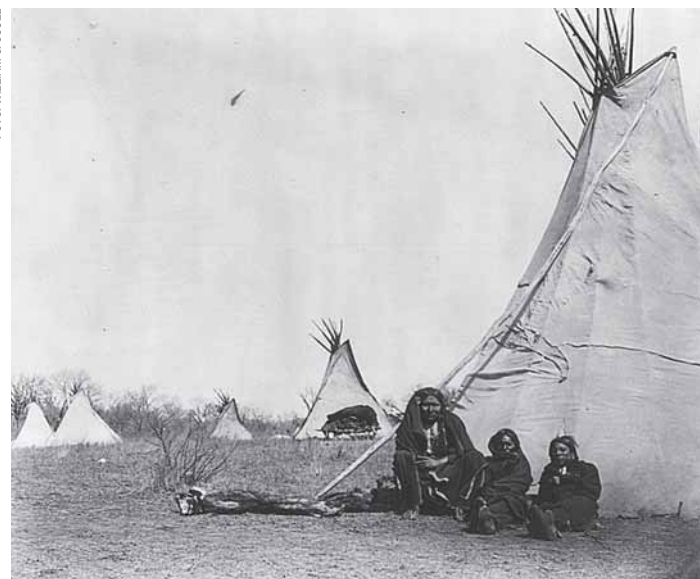
csucson, hova a kösziklába vágott ut vezet fel; a környező erdők vörös czedrusból, tölgy, platán, szikamor, hickori pálma, szasszaparilla fákból állanak: de itt-ott találtak néhány bükk, jegenye és gyapotfák is. Egy évvel korábban (1851-ben) éppen itt írták alá a préri indián törzsei azt a szerződést (a

FOTO: WILLIAM S. SOULE

KÁJOVÁK A MŰTEREMBEN

LONE WOLF ÉS FELESÉGE, ETLA A VALAMIKOR 1855-1865 KÖZÖTT KÉSZÜLT KÉPEN. JÓ ESÉLYEL XÁNTUS IS ILYEN ÖLTÖZETŰ ŐSLAKOSOKKAL TALÁLKOZHATOTT

TÁBOR A PRÉRIN

KOMANCS INDIÁNOK TÁBOROZNAK AZ OKLAHOMAI FORT SILL KÖZELÉBEN, 1873-BAN

Fort Laramie-i egyezményt), melyben az indiánok szabad átjárást biztosítanak a telepeseknek a Nyugati-part irányába. Az úgynevezett Oregon-ösvény – amit eredetileg prémkereskedők hoztak létre még a század elején – 3500 kilométer hosszan szelte át Amerika földjét a Missouri folyótól az oregoni hegyvidék völgyeiig, és telepesek, kereskedők, kincskeresők és farmerek százezreinek jól kiépített szekerútjává vált az évtizedek során.

Xántus első vadnyugati utazása egy teljes hónapig tartott, és a január eleji kemény fagyok érkezésével tért vissza az expedíció Kansasba, majd St. Louisba. Innen Xántus a Mississippin New Orleansba hajózott, ahol egy időre megtelepedett. Később Iowa-ba költözött, ahol már számos magyar emigránstelep jött létre, ilyen volt New Buda is, ahol 1853 és 1855 között élt.

TÖRZSI VEZETŐK

AZ 1900 KÖRÜLI FELVÉTELEN KÖZÖS CEREMÓNIA RA ÉRKEZŐ SZIÚ, APACS, KOMANCS, UTE ÉS PIEGAN FŐNÖKÖK GYŰLTEK ÖSSZE. VISELETŰK AZ ITTHON LEGINKÁBB SZTEREOTIP „INDIÁN FŐNÖK” KÉPET IDÉZI

FOTO: EDWARD S. CURTIS

XÁNTUS FELTÁRÓ ÚTJAIN ÉRINTETT HELYSZÍNEK

REZERVÁTUMBAN

AZ INDIÁNOK TÖBBSEGE NÉHÁNY ÉVTIZED ALATT REZERVÁTUMBA KÉNYSZERÜLT. ÉLETMÓDJUK GYÖKERESEN ÁTALAKULT, ÁM KÖZBEN AMERIKA IS VÁLTOZOTT, ÉS EZ MEGÉRLELTE AZ 1934-ES INDIÁNÜGYI FELÜLVIZSGÁLATOT, AZ INDIAN NEW DEAL KEZDETÉT

KITTITAS INDIÁN FÉRFI, 1910 TAVASZÁN

NAGYJÁBÓL AKKOR SZÜLEHETETT, AMIKOR XÁNTUS A VADNYUGATOT JÁRTA

ÚJRA A VADNYUGATON

1855 szeptemberében visszatért St. Louisba, majd innen a nem sokkal azelőtt alapított Kansasbe utazott. Második vadnyugati utazására innen indult, melynek alkalmával az Arkansas és Canadian folyók vidékének felfedezése volt a cél. Október végén indultak neki a prérinek, s pár nap alatt

„Legnagyobb vétkek a részegség, egy palaczk pálinkáért akár melyik kikapoo indián oda adja a fele vagyonát, a második palaczkért mindenét.”

elérték Fort Riley-t. A telet ebben az erődben töltötte, Vécsei álnéven vállalt katonai szolgálatot mint szanitéc. Később visszatért Kansas Citybe, s csak a tavasz beálltával indultak el a felfedezőútra egy John nevű indián vezetővel.

Március végén érték el az Illinois és Indiana területéről idetelepített kikapoo törzs földjét, akik

– ahogy Xántus arról beszámol – nagy földeket műveltek a Mackinaw folyó mentén. A magyar utazót meg is vendégtették kukoricából és krumpliból készült, ízletes ételekkel. A kikapoók – ellenében az igazi prériindiánokkal – kenükön közlekedtek, sokat halásztak, és még sertést is tartottak.

A nagyjából 8000 főt számláló törzs négy településen élt wigwamokban. Xántus találkozott is az öreg törzsfőnökkel, akiről rajzot is készített. Hamar szemt szúrt neki, hogy

a kikapoók – több más törzshöz hasonlóan – könnyen rabjai lesznek az itálnak, s erről súlyos szavakkal írt egyik levelében: „... sok száználomra méltó vétkeit is követik fehér társaiknak; legnagyobb vétkek a részegség, egy palaczk pálinkáért akár melyik kikapoo indián oda adja a fele vagyonát, a második palaczkért mindenét.”

CSAK A HALOTT INDIÁN...

Később az Arkansas folyó mentén haladtak a Pawnee folyóig, majd délre fordulva útjuk a Canadian folyó mentén, komancs és kájova indiánok földjén vezetett keresztül. Itt gyakran akadtak a bölényekre vadászó indiánok elhagyott táboraira. John jól ismerte a vidéket, és a helyi nyelveket is beszélte. Az útjukba kerülő barátságos komancsok óva intették őket a továbbutazástól, mert a vidéken igen nehéz volt ivóvizet találni.

Július végén, mikor először találkoztak a kájovakkal, azok menekülni próbáltak, mígnem a tolmácsok biztosították őket, hogy békés szándékkal érkeztek. Végül összebarátkoztak, és egy híres har-

cosuk, Xonkó Mely sírjához is elvitték a magyar utazót.

A kájovák 1867-ben – a Medicine Lodge-i megállapodás ér-

Xántus még szemtanúja lehetett a hamisítatlan bölényvadász életmódnak, de húsz évvel ottjárta után már az utolsó komancs és kájova csoportok is rezervátumba költöztek.

telmében – a mai Oklahoma területén találtak otthon, de egyes csoportjaik a komancsokkal és apacsokkal karöltve még sokáig harcoltak, hogy megvédjék bölénycsordáikat a texasi telepesektől. A komancsok és kájovák legyőzésében és a bölények kiirtásában

Sheridan tábornok jeleskedett, tőle származik a hírhedt mondás, miszerint: „Csak a halott indián jó indián” – amit a komancs törzsfőnöknek, Toszawinak mondott, mikor az arról próbálta meggyőzni, hogy: „Toszawi jó indián”.

A kájova igazi bölényvadász törzs volt, ellentétben a komancsokkal, akik a texasi telepesek miatt kényszerültek a prérire. Xántus még szemtanúja lehetett a hamisítatlan bölényvadász-életmódnak, de húsz évvel ottjárta után már az utolsó komancs és kájova csoportok is rezervátumba költöztek, miután a fehér ember teljesen kiirtotta az egykor milliós bölénycsordákat.

BÖLÉNY-VÉG

A PRÉRI EGYKORI HATALMAS CSORDÁIT HAMAR KIIRTOTTÁK AZ EGYRE FEJLETTEBB FEGYVEREKSEL FELSZERELT TELEPESEK. A NAGY BÖLÉNYSAPATOKAT TERELNI IS LEHETETT: AZ 1917-ES FELVÉTELEN VADÁSZOK HAJTJÁK AZ ÁLLATOKAT

A VÁLTSÁGDÍJ

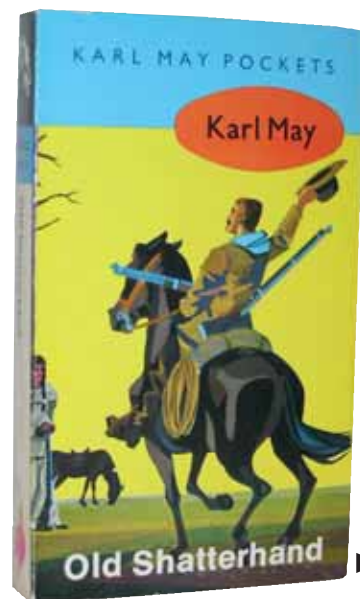
A kájovák útbaigazították Xántust, és egy kalauzt is adtak mellé, hogy az Arkansas folyó mentén az oklahomai Wichita-hegység felé vezető útjukon el ne tévedjenek – itt élt a letelepült wichita törzs. Egy patakhoz érve a víz túlsó partján indiánokat pillantottak meg az erdőben, s mint később kiderült, 156 wichita harccossal néztek farkasszemet. „Számos lovuk és öszvérük volt, melyek nagy része busásan meg volt terhelve füstölt szarvas- és bivalyhússal, vadászatuk eredményével. Azonkívül 15 vad ló is volt birtokukban, ezeket a déli prairiken hurkoltak vala össze.”

A barátságpipa elszívása közben a főnök elmondta, azért siettek eléjük, mert híre ment, hogy vidéküket felkeresik. Meg is hívta

őket a Rush-patak menti falvaikba, melyek egyikét Xántus le is rajzolta – annak mind a negyvenkét kunyhójával. To-ze-Szkvas főnök meghívta őket a kukoricaérés tiszteletré rendezett táncmulatságra. Bár a wichiták letelepült, kukoricatermelő indiánok voltak, sokat vadásztak, sőt raboltak is. Xántus találkozott két gyerekként foglyul ejtett mexikóiival. Az idősebbik már megszokta az indián életet, de a fiatal fiú könyörgött neki, hogy vigye magával. A witchitákkal folytatott kemény alkut követően végül sikerült is kiváltania, s később a 15 éves fiút visszajuttatták texasi családjához.

DELEGÁCIÓ

A NYUGAT FELÉ ELŐRENYOMULÓ TELEPESEK ÉS AZ ŐSLAKOSOK KÖZÖTT NEMCSAK CSATÁK, HANEM HOSSZÚ TÁRGYALÁSOK IS ZAJLOTTAK. AZ 1880–1899 KÖZÖTTRE TEHETŐ KÉPEN WASHINGTONBA ÉRKEZETT KOMANCS ÉS KÁJOVA VEZETŐK CSOPORTJA LÁTHATÓ. AZ ÁLLÓ SORBAN JOBBRÓL A MÁSODIK A WASHINGTONI VENDÉGLÁTÓ, MELLETTE BALRA A TOLMÁCS

KÖNYVBEN, FILMEN, KÉPREGÉNYBEN

KARL MAY MŰVEIT ÖSSZESEGÉBEN TÖBB SZÁZMILLIÓS PÉLDÁNYSZÁMBAN ADTÁK KI. INDIÁN REGÉNYEI VISZONT CSAK A NÉMET AJKÚ VIDÉKEKEN LETTEK KÖZISMERTEK. A 60-AS ÉVEKBEN KEZDŐDŐ NDK-S MEGFILMESÍTÉS AZ OLASZ SPAGETTIVESTERNEK ELŐKÉPE ÉS FORRÁSA VOLT

Xántusnak mindemellett még arra is futott az idejéből, hogy egy alapszintű wichita és komancs szöszedetet állítson össze, amiről így vall egyik levelében: „... szándékom volt teljes comanche szótárt készíteni, de ezt most, midőn életem fentartása végett csak pénzt kell keresnem, nem tehetem.”

Magyarországon távollétében az MTA tagjává választották. 1860-ban kegyelmet kapott, és egy év múlva visszatért Magyarországra.

Xántus és az expedíció több mint öt hónapnyi utazás után, szeptember elején ért vissza Riley-erődjébe, ahol nagyon megörültek nekik, mert többen azt gondolták, hogy a komancsok végeztek velük. A telet ismét Fort Rileyben töltötte, majd 1857 márciusában gőzökre szállt, és a Missourin visszahajózott St. Louisba. Később a washingtoni Smithsonian Múzeum Kaliforniába küldte térké-

pészeti megbízatással. Beutazta Kaliforniát, járt Oregonban, majd Fort Tejonban vállalt munkát, ahol a helyi népeket – a paiute, a mojave és a chumash törzseket – is vizsgálta. Kutatási eredményeit elküldte Magyarországra, ahol távollétében az MTA tagjává választották. 1860-ban kegyelmet kapott, és egy év múlva visszatért Magyarországra.

A Winnetou első kiadására ugyan még 32 évet várni kellett, de egy évvel halála előtt, mikor megjelent, Xántus – mint Old Shatterhand – az irodalomtörténetbe is örökre beírta a nevét.

A KÉPEK FORRÁSA: US LIBRARY OF CONGRESS

SOMFAI KARA DÁVID
ETNOLÓGUSKÉNT DOLGOZIK, AZ MTA BTK TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA

BARLA
TÁVCSŐBOLT

Megnyitottunk!

HUMMINGBIRD

Hihetetlen nyitási akciókkal várunk minden madarászt, csillagászt és természetmegfigyelőt!

1125 Budapest Nógrádi u. 39
Tel: 06(1)-201-0486
www.facebook.com/barlatavcsobolt
www.csillagaszatitavcso.hu

MLABRIK A SÁRGA LEVELEK SZELLEMEI

▷ SZÖVEG ÉS KÉP: HOLZINGER GÉZA

Egykor az erdő gyermekeiként születtek, éltek és távoztak a másvilágra. Zárt világukban legfeljebb vadállatokkal kellett farkasszemet nézniük. Később akaratlanul is turisták kameráiba kellett bámulniuk, ma meg már csak a bizonytalan jövőt fürkészi tekintetük. A Thaiföld északi vidékein élő mlabrik metamorfózisa békésen, ám megállíthatatlanul zajlik a szemünk előtt

ÚJ VILÁG

A MLABRI GYEREKEK MÁR A FALUBAN SZÜLETTEK, ÁM A SZÜLEIK MÉG AZ ERDŐBEN. A MODERN VILÁG PEREMÉN ÉLNEK, ISMERKEDNEK ANNAK MINDEN HÁTRÁNYÁVAL. LÉTEZÉSÜK BIZONYTALAN

Az észak-thaiföldi hegyvidéken számos népcsoport él, akik nyelvükben és kultúrájukban is jelentősen különböznek. A thai nemzetépítés égisze alatt már az 50-es évektől kezdve egy kalap alá vették e „hegyi törzseket”. A II. világháború utáni geopolitikai helyzetéből adódóan az ország a burmai és a laoszi zavargások áttérjedésétől való félelmében a határreégiókban élő népeket veszélyes elemeknek minősítette. A kormány a vélt probléma megoldására törekedve – a fejlesztés és az integráció zászlaja alatt – durván beavatkozott a hegyi törzsek életébe, s ennek hatására azok társadalmi-gazdasági helyzete drámaian megváltozott.

ERDEI MÚLT

EREDETI ÉLŐHELYÜK, A BOLYGATATLAN MONSZUNERDŐ MÁRA TÖREDÉKÉRE ZSUGORODOTT. A MEGMARADT ERDŐTERÜLETEK TÖBBNYIRE VÉDETTEK, AHOL A VADÁSZAT SÚLYOS BÜNTETÉSSSEL JÁR. GYÖKEREKET VAGY GYÜMÖLCSÖKET GYŰJTÖGETNI EGYELŐRE MÉG SZABAD

ÉRDEKLŐDÉSTŐL SÚJTVA

A MLABRIK SZÉGYENLŐSEK ÉS FÉLÉNKEK, AZ IDEGENEKSEL SZEMBEN TÁVOLSÁGTARTÓAK. ELŐFORDUL, HOGY AZ ETNIKAI TURIZMUS STRESSZE ELŐL AZ ERDŐBE MENEKÜLNEK ÉS HETEKIG OTT IS MARADNAK

GYŰJTÖGETŐ ÉLETMÓD

A thai hegyi törzsek többnyire mezőgazdálkodásra alapozták az életüket. Egy kivétellel. A mlabri (jelentése: „erdei emberek”) volt az egyetlen nomád vadászó-gyűjtögető törzs az észak-thaiföldi hegyvidéken. Eredetüket homály fedi, legvalószínűbb, hogy a mai Laosz területéről vándoroltak át még a 20. század elején.

A kutatókat is meglepte a genetikai változatosság teljes hiánya, amely arra utal, hogy a közösség mindvégig zárt maradt, és kizárólag egymás között szaporodtak.

Mitokondriális-DNS-vizsgálatok kimutatták, hogy egy nagyon kis létszámú közösség mintegy 500–800 éve kivált egy ún. mezőgazdasági csoportból (valószínűleg a thin törzsből), és nomád életformára tért át. A kutatókat is meglepte a genetikai változatosság teljes hiánya, amely arra utal, hogy a közösség mindvégig zárt maradt, és

kizárólag egymás között szaporodtak. Kis, legfeljebb 15 fős csoportokban éltek a monszunerdőben, bambuszból és banánlevelekből készítettek maguknak alkalmi hajlékot. Félénk természetük miatt nagyon nehéz

volt velük kapcsolatot teremteni, kívülállókkal csak igen ritkán érintkeztek. Ha idegenek közeledését észlelték, a lehető leggyorsabban, szellemek módjára tűntek el a sűrűben. Sokáig létezésük tényét is csak elhagyatott kunyhóikra alapozták, melyeket megsárgult banánlevelek borítottak. Innen is ragadt rájuk a „sárga levelek szellemei” elnevezés.

Az egykor buja erdőkben kisebb emlősökre és hüllőkre vadásztak, de a rovarokat és lárvákat sem vetették meg. A vadászathoz elsősorban lándzsát, de különféle csapdákat, csúzlít és parittyát használtak. Az ehhez szükséges eszközöket, mint például a lándzsahegyet, cserekereskedelem útján szerezték be. Amíg a férfiak vadásztak, az asszonyok és gyerekek összegyűjtöttek minden ehetőt; az erdő bővelkedett gyümölcsben, ehető gyökerekben és más javakban. A zsákmányt megosztották egymás között, így mindenkinek jutott táplálék. Az erdő javaival fenntartható módon gazdálkodtak, ami azt is jelentette, hogy egyugyanazon helyen sohasem tartózkodtak egy hétnél tovább.

Sokáig létezésük tényét is csak elhagyatott kunyhóikra alapozták, melyeket megsárgult banánlevelek borítottak. Innen is ragadt rájuk a „sárga levelek szellemei” elnevezés.

PIACRA TERMELVE

AZ EGYIK FALUBAN KÜLFÖLDI SEGÍTSÉGGEL FÜGGŐÁGYAK GYÁRTÁSÁRA SZAKOSODTAK. A KIZÁRÓLAG KÉZI MUNKÁVAL SZÓTT ÉS FESTETT TERMÉKEKET AZ ORSZÁGHATÁRON TÚL ÉRTÉKESÍTIK

TECHNOLÓGIAI MÉRFÖLDKŐ

EREDETEILEG LÁNDZSÁVAL VADÁSZTAK, AM A GYORS VÁLTOZÁSOK PÁR ÉV ALATT MEGTETTÉK HATÁSUKAT. A LŐFEGYVEREKET – MELYEKKEL NYILVÁNVALÓAN SOKKAL KÖNNYEBBÉ VÁLT A VADÁSZAT – A KÖRNYÉKBELI NÉPCSOportoktól szerzik

1945 és 1975 között Thaiföld erdővel borított területeinek fele eltűnt, az ezt követő évtizedben pedig az ország elvesztette maradék erdősegeinek további egyharmadát.

LEJTMENET

Am hiába éltek példás szimbiózisban a természettel, a rohamléptekben zajló (legális és illegális) erdőirtás rajtuk sem könyörült; 1945 és 1975 között Thaiföld erdővel borított területeinek fele eltűnt, az ezt követő évtizedben pedig – a mezőgazdaság újabb térnyerésével – az ország elvesztette maradék erdősegeinek további egyharmadát. Mivel szó szerint kivágták körülöttük a fákat, a mlabriknak lassanként fel kellett hagyniuk eredeti életformájukkal. Hagyományos erőforrásaik alapos megcsappanása miatt ráadásul arra kényszerültek, hogy egyre több kapcsolatot teremtsenek a külvilággal.

A 70-es években fellendülő, a különleges kultúrák megismerését célzó utazások, az ún. etnikai turizmus csak tovább rontott helyzetükön. Tartózkodó, szegénylős természetüknél fogva nem akartak egy „emberi állatkert” nevezettségéivé válni, mégsem tudták elkerülni, hogy az erre sza-

A CIKK MEGJELENÉSÉNEK
TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL

STATRAVEL.HU

A TERMÉSZET RITMUSÁBAN

A mlabrik ma is szerényen élnek, megelégednek azzal, amijük van: ha bárki kér tőlük, adnak – szavuk sincs az irigységre. De nyelvükben nincs köszöntés, de búcsúszó vagy köszönöm sem. Világuknak nem része az emberek közötti erőszak semmilyen formája, konfliktusaikat mindig békés úton rendezik. Korábban, ha egy vita elfajult, a csoportok tagjainak lehetőségük volt egy másik csoportba átköltözni, akár véglegesen.

Ma ilyen esetben – követve az egykori hagyományt – egy másik faluba költöznek.

Amikor a fiatalok úgy döntenek, hogy együtt szeretnének élni, a fiú meglátogatja a lány szüleit, ajándékokat visz, és beszél a lányról és közös terveikről. Ha a két család meg tud egyezni, a szülők áldásukat adják a frigyre, és onnantól kezdve együtt élhetnek – még házassági szertartás

sincsen. Az anyák gyermekeiket korábban az erdőben születték meg, a férfiaknak ilyenkor nem volt helyük a közelben. Az újszülötteket banánlevelekkel takarták be, a köldökzsinórt a bambusz szárából készült eszközzel vágják el.

Nyelvükben nincs köszöntés, de búcsúszó vagy köszönöm sem. Világuknak nem része az emberek közötti erőszak semmilyen formája, konfliktusaikat mindig békés úton rendezik.

kosodott utazási irodák – az egyre nagyobb számú kalandvágyó turista igényeit kielégítendő – programjukba emelik a „primitív hegyi törzs felkeresését”. A nem kívánt látogatók könyöradományai mellett nem maradt más megélhetésük, mint napszámosként dolgozni más törzsek, leginkább a hmongok földjein – éhbérért.

A kegyelemdőfés a 80-as években érkezett: a döntéshozó politikusok – fejlesztés címszó alatt – arra kötelezték őket, hogy falvakban telepedjenek le. (Jelenleg öt, egymástól aránylag távol álló faluban élnek az észak-thaiföldi Nan és Phre tartományokban, ill. talán egy mikro-közösségük él még a határ laoszi oldalán.) Ez jelentette a mlabrik számára a vég kezdetét, életük innentől gyökeresen megváltozott. De még a nomád életforma bezúzását követő új élethelyzetben is megtalálták a lehetőséget, hogyan elégítsék ki az állandó mozgás, változás iránti igényüket: bambuszházaik szegényes belsejét heti rendszerességgel átrendezik! Egyedül a központi helyen álló tűzhely állandó eleme az enteriőrnek...

KIFULLADÁSIG

MA ELSŐSORBAN BÉRMUNKÁBÓL ÉLNEK. MÉG AZ IDŐS ASSZONYOK IS KÉNYTELENEK DOLGOZNI – AMIG CSAK EGÉSZSÉGÜK ÉS EREJÜK ENGEDI

ÚJ UTAKON

A GYEREKEK SZÁMÁRA KÖNNYEBB MEGÉRTENI A MODERN VILÁGOT, SOKAN MÁR ÉRZIK, HOGY A THAI TÁRSADALOMBAN MINDEN SZEMPONTBÓL HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A mlabrik még a nomád életforma bezúzását követő új élethelyzetben is megtalálták a lehetőséget, hogyan elégítsék ki az állandó mozgás, változás iránti igényüket.

Korábban, ha valaki meghalt, a testet nem temették el, hanem banánlevelekre fektették, és ha akadt, egy-két kővel díszítették.

EGYEDI ARCULAT

A MLABRIK NEM HASONLÍTANAK EGYIK TÉRSÉGBELI NÉPCSOPORTRA SEM. MIVEL KIZÁRÓLAG A SAJÁT TÖRZSÜKÖN BELÜL VÁLASZTANAK PÁRT, SOK A ROKONHÁZASSÁG IS

a naptárt sem ismerték, csupán megfigyelték a természetet.

Vallásuk az animizmus, a különféle tárgyakat, az élő és élettelen természetet is szellemmel rendelkezőnek gondolják. A betegség számukra azt jelenti, hogy az egyén valami rosszat tett az őt oltalmazó szellemmel. Ilyenkor a közösség tagjai – a gyógyulás reményében – ünnepséget szerveznek, tüzet gyújtanak, hogy megvédjék a beteget a szellem haragjától. Korábban, ha valaki meghalt, a testet nem temették el, hanem banánlevelekre fektették, és ha akadt, egy-két kővel díszítették. A csoport legidősebb tagja imát mormolt, ezzel küldte el a halott szellemét egy más világ felé. Az elhunyt testét hátrahagyták az erdő egy nagy fája tövében, majd a lehető leghamarabb odébááltak. Manapság már koporsóba fektetik halottjaikat, és azt valahol a területük határában elföldelik.

Társadalmuk matriarchális, ez teszi lehetővé körükben a monogámiát, bár egy mlabri nő általában 5-6 évente partnert cserél, elsősorban újabb gyermekáldás reményében, így az életközösség ritkán tart örökké.

Az iskolai oktatást a mlabrik nem sokra tartják. Ha reggel ötven iskolaköteles gyerekből tíz elindul az iskola irányába, talán kettő-három meg is érkezik oda. A többiek inkább segítenek a szüleiknek a földeken, vagy otthon múlatják az időt. Az igazi tudás számukra még mindig az erdő állat- és növényvilágának ismerete, amit generációról generációra az idősek adnak át. A számokat csak háromig használják, utána már a „sok” következik. A legtöbben még születési idejüket sem ismerik, az új thai személyi igazolványukban is csak az a születési évszám szerepel, amit a kiállító hivatalnok ránézésre állapított meg. Az idő múlását sohasem tartották fontosnak,

NYILVÁNTARTVA

A THAI ÁLLAMPOLGÁRSÁG FELVÉTELE KÖTELEZŐ, ÁM ENNEK SZÁMUKRA NINCS JELENTŐSÉGE ÉS NEM IS TESZNEK SEMMIT A THAI TÁRSADALOMBA ILLESZKEDÉSÉRT

Ha reggel ötven iskolaköteles gyerekből tíz elindul az iskola irányába, abból talán kettő-három meg is érkezik oda.

TOVÁBBÉLÉS VAGY BEOLVADÁS?

Bármennyire ózdkodnak is tőle, a modern világ már ott kopogtat a mlabrik ajtaján. Életükbe egyik napról a másikra szivárgott be a pénz, az alkohol, a televízió és utóbbival együtt a szappanoperák világa is. Álmuk, hogy egyszer megint az erdőben élhessenek, mára végérvényesen szertefoszlott.

Amikor egy eredetileg zárt közösség élete ilyen drámai ütemben változik, a közös értékek és normák meggyengülnek, a társadalom szabályozóereje többé nem érvényesül. A mlabrik közösségében a változás egyik súlyos mellékhatása a férfiak erős öngyilkossági hajlama. Ha nem is csak ezért, de a törzs lélekszáma az elmúlt évtizedek változásainak viharában alig 300 fő körülire csökkent: Délkelet-Ázsia egyik legapróbb népcsoportjává zsugorodtak.

A törzs lélekszáma az elmúlt évtizedek változásainak viharában alig 300 fő körülire csökkent: Délkelet-Ázsia egyik legapróbb népcsoportjává zsugorodtak.

BURKOLANDÓ FELÜLET

HIVATALOSAN A NYILVÁNOS HELYEKEN ÁTLAGOS THAI RUHÁT KELL VISELNIÜK, MIKÖZBEN EZ KIFEJEZETTEN TÁVOL ÁLL A HAGYOMÁNYOS KULTÚRÁJUKTÓL

KIHÍVÁSOKKAL KÜZDVE

AHOGYAN A SZÜLŐK MEGPRÓBÁLJÁK MEGÉRTENI A GYERMEKEIKET ÉS A MAI VILÁGOT, ÚJ, ISMERETLEN ÉRZÉSEKKEL ÉS SZÁMUKRA TELJESEN IDEGEN FOGALMAKKAL SZEMBESÜLNEK

HOLZINGER GÉZA

FOTÓRIPORTER, FŐ CÉLJA A KIHALÓFÉLBEŰLŐ KULTÚRÁK MINDENNAPJAINAK DOKUMENTÁLÁSA

VÁLTOZÓ KÉPALKOTÁS

A SZÉPSÉGRŐL ALKOTOTT ELKÉPZELÉSEK IS FOKOZATOSAN VÁLTOZNAK. KORÁBBAN CSAK A NAPI TISZTÁLKODÁS VOLT FONTOS, MA MÁR EGYRE TÖBB IDŐT TÖLTENEK A LÁNYOK A TÜKÖR ELŐTT

A fiatalok most olyan válaszúthoz érkeztek, ami az egész mlabriközösség számára döntő jelentőségű lehet: vagy falvaikban maradnak, és követik még megmaradt hagyományait, vagy engedelmessé válnak az új idők új szelének, eggyé válnak a thai tömegekkel.

Pontosan még senki sem tudja, hogy mit hoz a jövő, de a legvalószínűbb, hogy a mlabrik eltűnnek a történelem színpadáról. Mivel pedig írásos emlékeik sincsenek, egy napon velük együtt történelmük, kultúrájuk és nyelvük is örökre a feledés homályába vész...

A Földgömb idén ősszel új rendezvényt indít útnak: a **Zöldgömb Fesztivált!** Október 14-én, az Akvárium Klubban rendezzük meg a formájában a Felfedező Napjához hasonló, ám témájában a fenntartható életmódra, gazdaságra fókuszáló, szórakoztató, ismeretterjesztő, családi fesztiválunkat. Rendezvényünkre várjuk a témában érintett civil szervezetek, egyetemi műhelyek, kutatók, szakemberek és cégek jelentkezését is. A fesztiválon a következő témákkal szeretnénk foglalkozni: **hightech** („zöld”/megújuló energia, intelligens otthon, zöldház, elektromos járművek), **múlt és hagyomány** (talajkímélő földművelés, permakultúra, biokertészet, gyógynövények, tájfajták), **megosztáson alapuló gazdaság, közösségi összefogás.**

További részletek honlapunkon: <https://zoldgombfesztival.hu>

EGYÜTTMŰKÖDŐ PARTNEREINK ▾

E LAPSZÁMUNK MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTÁK ▾

ALAPÍTVÁ: 1872

1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.
TELEFON: (1) 231-4040
FAX: (1) 231-4045
HONLAP: WWW.FOLDRAJZTARSASAG.HU
E-MAIL: INFO@FOLDRAJZTARSASAG.HU

ELNÖK: DR. GÁBRIS GYULA
ALELNÖKÖK: DR. KOVÁCS ZOLTÁN
DR. MICHALKÓ GÁBOR
FŐTITKÁR: DR. MARI LÁSZLÓ
ÜGYVIVŐ: HEILING ZSOLT
TITKÁR: ERŐSS AGNES

SAKOSZTÁLYOK:
BIZTONSÁGFÖLDRAJZI ÉS GEOPOLITIKAI
SAKOSZTÁLY, EXPEDÍCIÓS SAKOSZTÁLY,
TÁRSADALOM- ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZI
SAKOSZTÁLY, HEGYMÁSZÓ-SAKOSZTÁLY,
OKTATÁS-MÓDSZERTANI SAKOSZTÁLY,
EGÉSZSÉGFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TERMÉSZETFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TÉRKÉPÉSZETI SAKOSZTÁLY,
TURIZMUSFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
FÖLDRAJZTANÁRI SAKOSZTÁLY

TERÜLETI OSZTÁLYOK:
BAKONY-BALATON-VIDÉKI OSZTÁLY (VESZPRÉM)
BORSODI OSZTÁLY (MISKOLC)
DEBRECENI OSZTÁLY
DÉL-DUNANTÚLI OSZTÁLY (PÉCS)
DUNA-VÖLGYI OSZTÁLY (SZEKSZÁRD)
EGER-BÜKK-VIDÉKI OSZTÁLY
GYÖNGYÖS-MÁTRA-VIDÉKI OSZTÁLY
KISALFÖLDI OSZTÁLY (GYÖR)
KISKUNSAGI OSZTÁLY (KECSKEMÉT)
KÖZÉP-DUNANTÚLI OSZTÁLY (SZÉKESFEHÉRVÁR)
KÖRÖS-VIDÉKI OSZTÁLY (BÉKÉSCSABA)
NYIRSEGI OSZTÁLY (NYIREGyhÁZA)
NYUGAT-MAGYARORSZÁGI OSZTÁLY (SZOMBATHELY)
SZEDEDI OSZTÁLY
SZÉKELYFÖLDI OSZTÁLY (CSIKSZEREDA)
TOLNA MEGYEI OSZTÁLY (DOMBOVÁR)
ZALAI OSZTÁLY (NAGYKANIZSA)

KÖNYVTÁR ÉS GYŰJTEMÉNYEI:
1112 BUDAPEST, BUDAÓRSI ÚT 45.
TEL.: (06-1) 309-2600/1443
(2015. NOVEMBER 15-TŐL
HATÁROZATLAN IDEIG ZÁRVA TART.)

AZ ÉGGÖMBÖT TARTÓ ATLASZ A MAGYAR FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG VÉDJEGYKÉNT BEJEGYZETT JELKEPE

LAPALAPÍTÓ (1929):
DR. MILLEKER REZSŐ

**AZ ÚJ SZOROZAT
ÚJRAINDÍTÓI (1999):**
DR. NEMERKÉNYI ANTAL
ÉS FARKAS PÉTER

1929–1933, FELELŐS SZERKESZTŐ:
DR. MILLEKER REZSŐ

1934–1944, SZERKESZTŐK:
DR. BAKTAY ERVIN ÉS DR. KÉZ ANDOR

1999–2005, FŐSZERKESZTŐ: DR. NEMERKÉNYI ANTAL

2005–2006, FŐSZERKESZTŐ: DR. VOJNITS ANDRÁS

2006-TŐL FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS

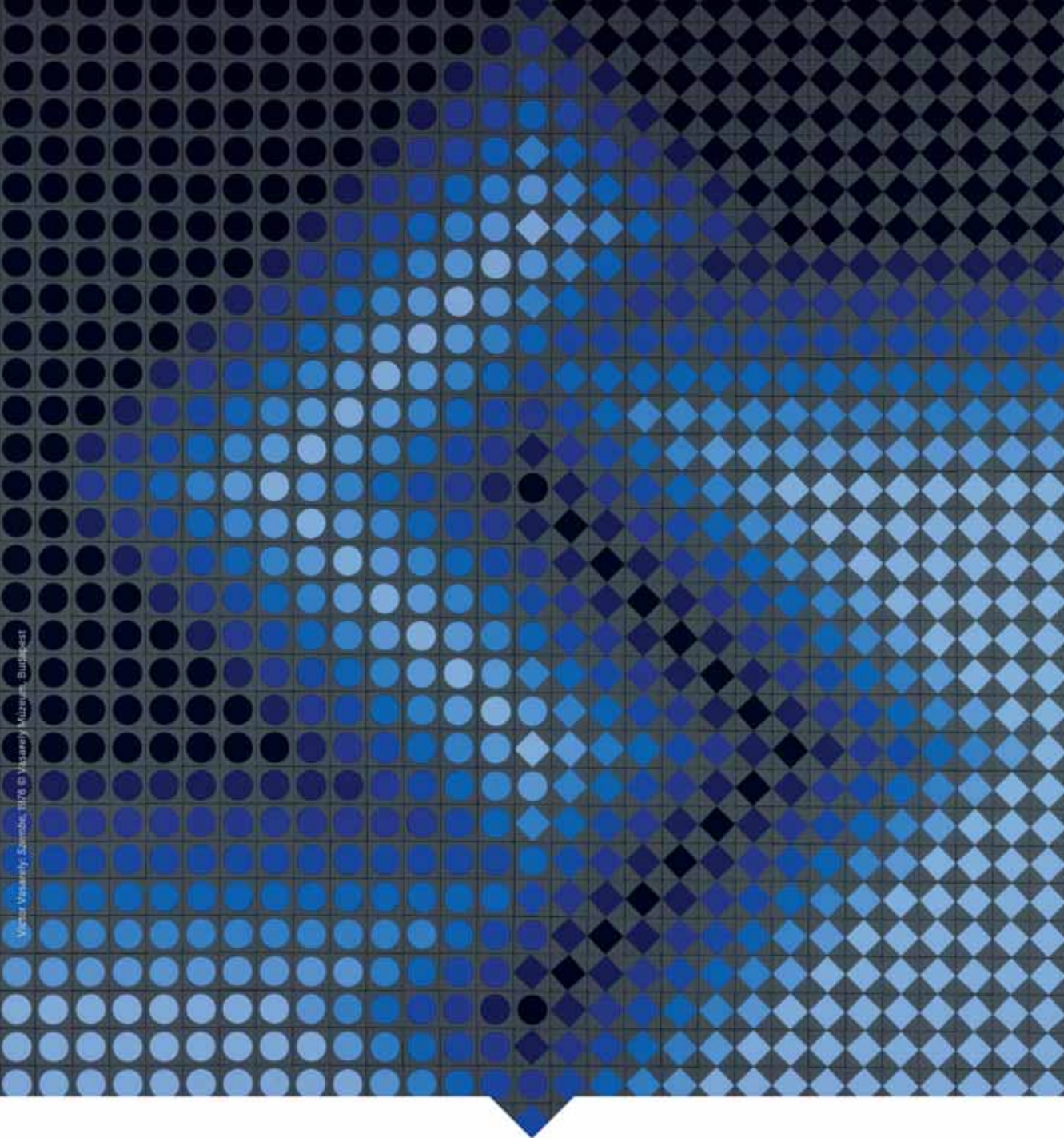
...míg a halál el nem választ.

A vezető halálokokat figyelembe véve
4 emberből 3 olyan betegségben hal meg,
amely szűrővizsgálatokkal
megelőzhető lett volna.

Keresse fel panaszmentesen is orvosát!
A rendszeres szűrővizsgálat
megmentheti az életét!

www.4bol3.hu

médiaunió
rajta is múlik!

VASARELY MŰZEUM

ÚJRARENDEZETT
ÁLLANDÓ
KIÁLLÍTÁS

1033 BUDAPEST,
SZENTLÉLEK TÉR 6.
VASARELY.HU

TÁMOGATÓ:

